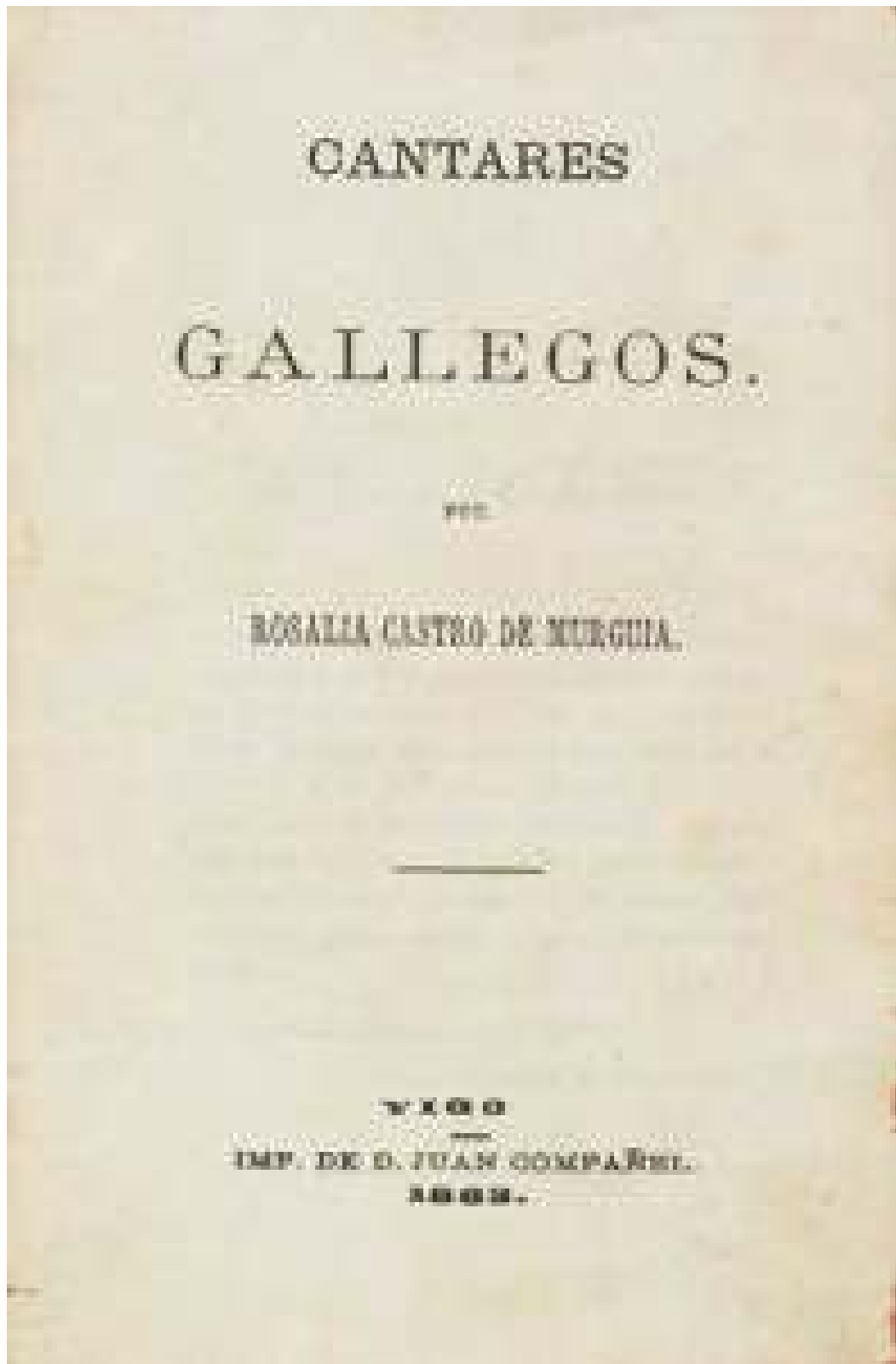

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Cantares Gallegos

Rosalía de Castro

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

A Fernán Caballero

Señora:

Por ser mujer y autora de unas novelas hacia las cuales siento la más profunda simpatía, dedico a usted este pequeño libro. Sirva él para demostrar a la autora de La Gaviota y de Clemencia el grande aprecio que le profeso, entre otras cosas, por haberse apartado algún tanto, en las cortas páginas en que se ocupó de Galicia, de las vulgares preocupaciones con que se pretende manchar mi país.

Santiago, 17 de mayo de 1863.

Rosalía de Castro de Murguía

Prólogo

Grande atrevemento é, sin duda, pra un probe inxenio como o que me cadrou en sorte, dar á luz un libro cuias páxinas debían estar cheias de sol, de armonía e daquela naturafidade que, unida a unha fonda ternura, a un arrulo incesante de palabriñas mimosas e sentidas, forman a maior beleza dos nosos cantos populares. Á poesía gallega, toda música e vaguedade, toda queixas, sospiros e doces sonrisiñas, mormuxando unhas veces cos ventos misteriosos dos bosques, brillando outras co raio de sol que cai sereniño por enriba das auguas dun río farto e grave que corre baixo as ramas dos salgueiros en frol, compríalle para ser cantada un espírito subrime e cristaíño, si así o podemos decir; unha inspiración fecunda como a vexetación que hermosea esta nosa privilexiada terra; e, sobre todo, un sentimento delicado e penetrante, para dar a conocer tantas bellezas de pirmeiro orden, tanto fuxitivo raio de hermosura como se desprende de cada costume, de cada pensamento escapado a este pobo a quen moitos chaman estúpido e a quen quisais xuzguen insensibre, estrano á devina poesía. Mais naide ten menos que eu teño as grandes cualidades que son precisas pra levar a cabo obra tan difícil, anque naide tampouco se pudo achar animado dun máis bon desexo pra cantar as bellezas da nosa terra naquel dialecto soave e mimoso que queren facer bárbaro os que non saben que aventaxa ás demais linguas en dozura e armonía. Por esto, inda achándome débil en forzas e non habendo deprendido en máis escola que a dos nosos probes aldeáns, guiada solo por aqueles cantares, aquelas palabras cariñosas e aqueles xiros nunca olvidados que tan docemente resoaron nos meus oídos desde a cuna e que foran recollidos polo meu corazón como harencia propia, atrevínme a escribir estos cantares, esforzándome en dar a conocer como algunhas das nosas poéticas costumes inda conservan certa frescura patriarcal e primitiva, e como o noso dialecto doce e sonoro é tan apropiado como o pirmeiro para toda clase de versificación.

As miñas forzas, é certo, quedaron moito máis abaixo do que alcanzaran os meus desexos, e por eso, comprendendo canto poidera facer neste un gran poeta, dóiome inda máis da miña insuficenza. O Libro dos Cantares de don Antonio Trueba, que me inspirara e dera alento pra levar a cabo este traballo, pasa polo meu pensamento como un remorso, e casi asoman as bágoas ós meus ollos ó pensar como Galicia se levantaría hastra o lugar que

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Ile corresponde si un poeta como Antón o dos Cantares fose o destinado pra dar a conocer as súas bellezas e as súas costumes. Mais a miña infeliz patria, tan desventurada nesto como en todo o máis, tense que contentar cunhas páxinas frías e insulsas, que apenas serían dinas de achegarse de lonxe ás portas do Parnaso como non fose polo nobre sentimento que as creou. ¡Que esto mesmo me sirva de disculpa pra os que xustamente quirriquen as miñas faltas, pois penso que o que se esforza por desvanecer os erros que manchan e ofenden inxustamente á súa patria, é acreedore a algunha indulxencia!

Cantos, bágoas, queixas, sospiros, seráns, romerías, paisaxes, devesas, pinares, soidades, ribeiras, costumes, todo aquilo, en fin, que pola súa forma e colorido é dino de ser cantado, todo o que tuvo un eco, unha voz, un runxido por leve que fose, con tal que chegase a conmoverme, todo esto me atrevín a cantar neste homilde libro pra desir unha vez siquera i anque sea torpemente, ós que sin razón nin coñecemento algún nos desprezan, que a nosa terra é dina de alabanzas, e que a nosa lingua non é aquela que bastardean e champurran torpemente nas máis ilustradísimas provincias cunha risa de mofa que, a desir verdade (por máis que ésta sea dura), demostra a iñorancia máis crasa i a máis imperdoable inxusticia que pode facer unha provincia a outra provincia hirmán por probe que ésta sea. Mais he aquí que o máis triste nesta cuestión é a falsidade con que fóra de aquí pintan así ós fillos de Galicia como a Galicia mesma, a quen xeneralmente xuzgan o máis despreziable e feio de España, cando acaso sea o máis hermoso e dino de alabanza.

Non quero ferir con esto a susceptibilidade de naide, anque, a decir verdade, ben poidera perdonárselle este pequeno desafoego a quen tan ferida foi de todos. Mais eu que atravesei repetidas veces aquelas soledades de Castilla que dan idea do deserto; eu que recorrín a feraz Estremadura e a estensa Mancha, donde o sol cai a promo alomeando monótonos campos donde o cor da palla seca presta un tono cansado ó paisaxe que rinde e entristece o esprito, sin unha herbiña que distraia a mirada que vai perderse nun ceo sin nubes, tan igual e tan cansado como a terra que crobe; eu que visitei os celebrados arredores de Alicante, donde os olivos co seu verde escuro, sembrados en fila e de raro en raro, parecen chorar de verse tan solitarios, e vin aquela famosa horta de Murcia, tan nomeada e tan alabada, e que, cansada e monótona como o resto daquel paíse, amostra a súa vexetación tal como paisaxes pintados nun cartón con árbores postos simétricamente e en carreiriños para divertisión dos nenos, eu non podo menos de indignarnie cando os fillos desas provincias que Dios favoreceu en fartura, pero non na beleza dos campos, búlranse desta Galicia competidora en clima e galanura cos países máis encantadores da terra, esta Galicia donde todo é espontáneo na natureza e en donde a man do home cede o seu posto á man de Dios.

Lagos, cascadas, torrentes, veigas froridas, valles, montañas, ceos azues e serenos como os de Italia, horizontes nubrados e melancónicos anque sempre hermosos como os tan alabados da Suiza, ribeiras apacibres e sereniñas, cabos tempestuosos que aterran e adimiran pola súa xigantesca e xorda cólera... mares imensos... ¿Que direi mais? Non hai pruma que poida enumerar tanto encanto reunido. A terra cuberta en tódalas estacións de herbiñas e de frores, os montes cheios de pinos, de robres e salgueiros, os lixeiros ventos que pasan, as fontes i os torrentes derramándose fervedores e cristaiños, vran e inverno, xa polos risoños campos xa en profundas e sombrisas hondanadas... Galicia é sempre un xardín donde se respiran aromas puros, frescura e poesía... E a pesar desto chega a tanto a fatuidade dos iñorantes, a tanto a indina preocupación que contra a nosa terra existe, que inda os mesmos que poideron contemplar tanta hermosura (xa non falamos dos que se bulran de nós sin que xamais nos haian visto nin aínda de lonxe, que son os máis), inda os que penetraron en Galicia e gozaron das delicias que ofrece, atrevéronse a decir que Galicia era... ¡¡un cortello inmundo!!... ¡I estos eran quisais fillos... daquelas terras abrasadas de onde

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

hastra os paxariños foxen!... ¿Que diremos a esto? Nada máis sinón que taes fatuidades respecto do noso país teñen algunha comparanza cas dos franceses ó falar das súas eternas vitorias ganadas ós españoles. España nunca, nunca os venceu; polo contrario, sempre saleu vencida, derrotada, homillada; e o máis triste desto é que «val» antre eles tan infame mentira, así como «val» pra a seca Castilla, pra a deserta Mancha e pra tódalas demais provincias de España -ningunha comparada en verdadeira beleza de paisaxe coa nosa- que Galicia é o rincón máis desprezible da terra. Ben din que todo neste mundo está compensado, e ven así a sufrir España dunha nación veciña que sempre a ofendeu, a mesma inxusticia que ela, inda máis culpable, comete cunha provincia homillada de quen nunca se acorda, como non sea pra homillala inda máis. Moito sinto as inxusticias con que nos favorecen os franceses, pro neste momento casi lles estou agradecida, pois que me proporcionan un medio de facerlle máis palpable a España a inxusticia que ela á súa vez conosco comete.

Foi este o móvil principal que me impeleu a pubricar este libro que, máis que nadie, conozo que necesita a indulxencia de todos. Sin gramática nin regras de ningunha clas, o lector topará moitas veces faltas de ortografía, xiros que disoarán os oídos dun purista; pro ó menos, e pra disculpar en algo estes defectos, puxen o maior coidado en reproducir o verdadeiro espírito do noso pobo, e penso que o conseguín en algo... si ben dunha maneira débil e froxa. ¡Queira o ceo que outro máis afertunado que eu poida describir cos seus cores verdadeiros os cuadros encantadores que por aquí se atopan, inda no rincón máis escondido e olvidado, pra que así, ó menos en fama xa que non en proveito, gane e se vexa co respecto e admiración merecidas esta infortunada Galicia!

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

«Has de cantar

- 1 -

*«Has de cantar,
que che hei de dar zunchos;
has de cantar,
que che hei de dar moitos.*

- I -

«Has de cantar,
meniña gaiteira,
has de cantar,
que me morro de pena.

Canta, meniña,
na veira da fonte;
canta, dareiche
boliños do pote.

Canta, meniña,
con brando compás,
dareiche unha proia
da pedra do lar.

Papiñas con leite
tamén che darei;
sopiñas con viño,
torrexas con mel.

Patacas asadas
con sal e vinagre,
que saben a nocés,
¡que ricas que saben!

¡Que feira, rapaza,
si cantas faremos...!
Festiña por fóra,
festiña por dentro.

Canta si queres,
rapaza do demo;
canta si queres,
dareiche un mantelo.

Canta si queres,
na lingua que eu falo;
dareiche un mantelo,
dareiche un refaixo.

Co son da gaitiña,
co son da pandeira,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

che pido que cantes,
rapaza morena.

Co son da gaitiña,
co son do tambor,
che pido que cantes,
meniña, por Dios.»

- II -

Así mo pediron
na veira do mar,
ó pé das ondiñas
que veñen e van.

Así mo pediron
na beira do río
que corre entre as herbas
do campo frorido.

Cantaban os grilos,
os galos cantaban,
o vento entre as follas
runxindo pasaba.

Campaban os prados,
manaban as fontes
entre herbas e viñas,
figueiras e robres.

Tocaban as gaitas.
Ó son das pandeiras,
bailaban os mozos
cas mozas modestas.

¡Que cofias tan brancas!
¡Que panos con freco!
¡Que dengues de grana!
¡Que sintas! ¡Que adresos!

¡Que ricos mandiles!
¡Que verdes refaixos!
¡Que feitos xustillos
de cor colorado!

Tan vivos colores
a vista trubaban;
de velos tan váreos
o sol se folgaba.

De velos bulindo

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

por montes e veigas,
coidou que eran rosas
garridas e frescas.

- III -

Lugar máis hermoso
non houbo na terra
que aquel que eu miraba,
que aquel que me dera.

Lugar máis hermoso
no mundo n'hachara
que aquel de Galicia,
¡Galicia encantada!

Galicia frorida,
cal ela ningunha,
de froles cuberta,
cuberta de espumas,

de espumas que o mare
con perlas gomita,
de froles que nacen
ó pé das fontañas.

De valles tan fondos,
tan verdes, tan frescos,
que as penas se calman
nomáis que con velos;

que os ánxeles neles
dormidos se quedan,
xa en forma de pombas,
xa en forma de niebras.

- IV -

Cantarte hei, Galicia,
teus dulces cantares,
que así mo pediron
na veira do mare.

Cantarte hei, Galicia,
na lingua gallega,
consolo dos males,
alivio das penas.

Mimosa, soave,
sentida, queixosa;

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

encanta si ríe,
conmove si chora.

Cal ela, ningunha
tan doce que cante
soidades amargas,
sospiros amantes,

misterios da tarde,
murmuxos da noite:
Cantarte hei, Galicia,
na beira das fontes.

Que así mo pediron,
que así mo mandaron,
que cante e que cante
na lingua que eu falo.

Que así mo mandaron,
que así mo dixeron...
Xa canto, meniñas.
Coidá que comenzo.

Con dulce alegría,
con brando compás,
ó pé das ondiñas
que veñen e van.

Dios santo premita
que aquestes cantares
de alivio vos sirvan
nos vosos pesares;

de amabre consolo,
de soave contento,
cal fartan de dichas
compridos deseios.

De noite, de día,
na aurora, na sera,
oirésme cantando
por montes e veigas.

Quen queira me chame,
quen queira me obriga:
Cantar, cantareille
de noite e de día,

por darlle contento,
por darlle consolo,
trocando en sonrisas
queixiñas e choros.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Buscaime, rapazas,
velliñas, mociños,
buscaime antre os robres,
buscaime antre os millos,

nas portas dos ricos,
nas portas dos probes,
que aquestes cantares
a todos responden.

A todos, que á Virxen
axuda pedín,
porque vos console
no voso sufrir,

nos vosos tormentos,
nos vosos pesares.
Coidá que comenso...
Meniñas, ¡Dios diante!

Nasín cando as prantas nasen

- 2 -

Nasín cando as prantas nasen,
no mes das froles nasín,
nunha alborada mainiña,
nunha alborada de abril.
Por eso me chaman Rosa,
mais a do triste sorrir,
con espiñas para todos,
sin ningunha para ti.
Desque te quixen, ingrato,
todo acabou para min,
que eras ti para min todo,
miña gloria e meu vivir.
¿De que, pois, te queixas, Mauro?
¿De que, pois, te queixas, di,
cando sabes que morrera
por te contemplar felís?
Duro cravo me encravaches
con ese teu maldesir,
con ese teu pedir tolo
que non sei que quer de min,
pois dinche canto dar poden
avariciosa de ti.
*O meu corasón che mando
cunha chave para o abrir,
nin eu teño máis que darche,
nin ti máis que me pedir*

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

-Dios bendiga todo, nena

- 3 -

-Dios bendiga todo, nena;
rapaza, Dios che bendiga,
xa que te dou tan grasirosa,
xa que te dou tan feitiña,
que anque andiven moitas terras,
que anque andiven moitas vilas,
coma ti non vin ningunha
tan redonda e tan bonita.
¡Ben haia quen te pariu!
¡Ben haia, amén, quen te cría!

-Dios vos garde, miña vella,
gárdevos Santa Mariña,
que abofé sos falangueira,
falangueira e ben cumprida.

-Meniña, por ben falada
ningunha se perdería:
Cóllense antre os paxariños
aqueles que mellor trían;
morre afogado antre as pallas
o pitiño que non chía.

-Pois si vós foras pitiño,
dígovos, mina velliña,
que dese mal non morreras,
que chiar ben chiarías.

-¡Ail! ¡Que, si non, de min fora,
miña filla, miña filla!
Sin agarimo no mundo
desde que nasín orfiña,
de porta en porta pedindo
tiven que pasar a vida.
E cando a vida se pasa
cal vida de pelegrina,
que busca pelegrinando
o pan de tódolos días,
de cote en lares alleos,
de cote en estrañas vilas,
hai que deprender estonces
por non morrer, coitadiña,
ó pé dun valo tumbada
e de todos esquencida,
o chíó dos paxariños,
o recramo das pombiñas,
o ben falar que comprase,
a homildá mansa que obriga.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

-¡Moito sabés, miña vella,
moito de sabiduría!
¡Quen poidera correr mundo
por ser como vós sabida!
Que anque traballos se pasen
aló polas lonxes vilas,
tamén ¡que cousas se saben!,
tamén ¡que cousas se miran!

-Máis val que n'as mires nunca,
que estonces te perderías:
¡O que ó sol mirar precura
logo quedará sin vista!

-Dirés verdá, miña vella,
mais craras as vosas niñas
emprestouvos hastra agora
gorriosa Santa Lucía.

-Moita devozón lle teño,
¡miña santiña bendita!,
mais non sempre as niñas craras
son proba de craras vistas.
Moitas en vin como a augua
que corre ante as penas frías
gorgorexando de paso,
sereniña, sereniña,
que ante tiniebras pousaban,
que ante tiniebras vivían,
nas tiniebras dos pecados
que son as máis escondidas.

-Si de pecados falades,
é pan que onde queira espiga,
en tódalas partes crece,
en todas partes se cría;
mais uns son cor de veneno,
outros de sangue runxida,
outros, como a noite negros,
medran cas lurpias dañinas
que os paren entre ouro e seda,
arrolados pola envidia,
mantidos pola luxuria,
mimados pola cobiza.

-«Quen ben está, ben estea.»
Déixate estar, miña filla,
nin precures correr mundo,
nin tampouco lonxes vilas,
que o mundo dá malos pagos
a quen lle dá prendas finas,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

e nas vilas mal fixeras
que aquí facer non farías,
que anque ese pan balorento
en todas partes espiga,
nunhas apoucado crese,
noutras medra que adimira.

-Falás como un abogado,
e calquera pensaría
que deprendestes nos libros
tan váreas palabrerías,
todiñas tan ben faladas,
todiñas tan entendidas;
e tal medo me puñeches
que xa de aquí non saíra
sin levar *santos-escritos*
e medalliñas benditas
nun lado do meu xustillo,
xunto dunha negra figa,
que me librasen das meigas
e máis das lurpias dañinas.

-Que te libren de ti mesma,
pídelle a Dios, rapariga,
que somos nós para nós
as lurpias máis enemigas.
Mais xa vén a noite vindo
co seu manto de estrelañas;
xa recolleron o gando
que pastaba na cortiña;
xa lonxe as campanas tocan,
tocan as Ave-Marías;
cada conexo ó seu tobo,
lixeiro, lixeiro tira,
que é mal compañeiro a noite
si a compañeiro se obriga.
Mais, ¡ai!, que eu non teño tobo
nin burata conocida,
nin tellado que me cruba
dos ventos da noite fría.
¡Que vida a dos probes, nena!
¡Que vida! ¡Que amarga vida!
Mais Noso Señor foi probe,
¡que esto de alivio nos sirva!

-Amén, miña vella, amén;
mais, polas almas benditas,
hoxe dormirés nun leito
feito de palliña triga,
xunta do lar que vos quente
ca borralliña encendida,
e comerés un caldiño

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

con patacas e nabizas.

-¡Bendito sea Dios, bendito!
¡Bendita a Virxe María
que con tanto ben me acode
por unha man compasiva!
O Señor che dé fortuna
con moitos anos de vida;
¡vólvanseche as tellas de ouro,
as pedras de prata fina,
e cada gran seu diamante
che se volva cada día!
I agora, miña rapaza,
porque un pouco te adivirtas
bailando cas compañeiras
que garulan na cociña,
heiche de contar historias,
heiche de cantar copriñas,
*heiche de tocar as cunchas,
miña carrapucheiriña.*

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

-Cantan os galos pra o día

- 4 -

*-Cantan os galos pra o día;
érguete, meu bená e vaite.
-¿Como me hei de ir, queridiña;
como me hei de ir e deixarte?*

-Deses teus olliños negros
como doas relumbrantes,
hastra as nosas maus unidas
as bágoas ardentes caen.
¿Como me hei de ir si te quero?
¿Como me hei de ir e deixarte,
si ca lingua me desbotas
e co corazón me atraes?
Nun corruncho do ten leito
cariñosa me abrigaches;
co teu manso caloríño
os fríos pés me quentastes;
e de aquí xuritos miramos
por antre o verde ramaxe
cal iba correndo a lúa
por entriba dos pinares.
¿Como queres que te deixe?
¿Como que de ti me aparte,
si máis que a mel eres dulce
e máis que as froles soave?

-Meiguiño, meiguiño meigo,
meigo que me namoraste,
vaite de onda min, meiguiño,
antes que o sol se levante.

-Aínda dorme, queridiña,
antre as ondiñas do mare,
dorme por que me acariñes
e por que amante me chames,
que solo onda ti, meniña,
podo contento folgare.

-Xa cantan os paxariños,
érguete, meu ben, que é tarde.

-Deixa que canten, Marica;
Marica, deixa que canten...
Si ti sintes que me vaia,
eu relouco por quedarme.

-Conmigo, meu queridiño,
mitá da noite pasaches.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

-Mais en tanto ti dormías,
contenteime con mirarte,
que así, sorrindo entre soños,
coidaba que eras un ánxel,
e non con tanta pureza
ó pé dun ánxel velase.

-Así te quero, meu ben,
como un santo dos altares;
mais fuxe..., que o sol dourado
por riba dos montes saie.

-Irei, mais dáme un biquiño
antes que de ti me aparte,
que eses labiños de rosa
inda non sei como saben.

-Con mil amores cho dera,
mais teño que confesarme,
e moita vergonza fora
ter un pecado tan grande.

-Pois confésate, Marica,
que cando casar nos casen,
non che han de valer, meniña,
nin confesores nin frades.
¡Adios, cariña de rosa!

-¡Raparigo, Dios te garde!

Miña Santiña

- 5 -

*Miña Santiña,
miña Santasa,
miña cariña
de calabasa.*

*Hei de emprestarvos
os meus pendentes,
hei de emprestarvos
o meu collar;
hei de emprestarcho,
cara bonita,
si me deprendes
a puntear.*

-Costureiriña
comprimenteira,
sacha no campo,
malla na eira,
lava no río,
vaí apañar
toxinos secos
antre o pinar.

Así a meniña
traballadora
os punteados
deprende ora.

-Miña Santiña,
mal me quixere
quen me aconsella

que tal fixere.

Mans de señora,
mans fidalgueiras
teñen todías
as costureiras;
boca de reina,
corpo de dama,
cómprelle a seda,
foxen da lama.

-¡Ai, rapaciña!
Ti te-lo teo:
¡Seda as que dormen
antre o centeo!
¡Fuxir da lama
quen naceu nela!
Dios cho perdone,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

probre Manuela.

Lama con honra
non mancha nada,
nin seda limpa
honra emporcada.

-Santa, Santasa,
non sos comprida,
decindo cousas
que fan ferida.

Falaime solo
das muiñeiras,
daquelas voltas
revirandeiras,
daqueles puntos
que fan agora,
de afora adentro,
de adentro afora.

-Costureiriña
do carballal,
colle unha agulla,
colle un dedal;
cose os buratos
dese ten cóis,
que andar rachada
non manda Dios.

Cose, meniña,
tantos furados
i ora non penses
nos punteados.

-Miña Santasa,
miña Santiña,
nin teño agulla,
nin teño liña,
nin dedal teño,
que aló na feira
rouboumo un majo
da faltriqueira,
decindo: «As perdas
dos descoidados
fan o lotiño
dos apañados.»

-¡Costureiriña
que a majos trata!
Alma de cobre,
collar de prata,
moxidá rindo,
vellez chorando...
Anda, meniña,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

coida do gando.

Coida das herbas
de teu herbal:
terás agulla,
terás dedal.

-Deixade as herbas,
que o que eu quería
era ir cal todas
á romería.

¡I alí con aire
dar cada volta!
Os ollos baixos,
a perna solta.

Pés lixeiriños,
corpo dereito;
¡pero, Santiña...,
non lle dou xeito!

Non vos metades
pedricadora;
bailadoriña
facéme agora.

Vós dende arriba
andá correndo;
facede os puntos,
i eu adeprendo.

Andá que peno
polos penares...
Mirá que o pido
chorando a mares.

-¡Ai da meniña!
¡Ai da que chora!
¡Ai, porque quere
ser bailadora!

Que cando durma
no camposanto,
os enemigos
faránlle espanto,
bailando enriba
das herbas mudas,
ó son da negra
gaita de Xudas.

I aquel corpiño
que noutros días
tanto truara
nas romerías,
ó son dos ventos
máis desatados
rolará logo
cos condenados.

Costureiriña,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

n'hei de ser, n'hei,
quen che deprenda
tan mala lei.

-¡Ai, que Santasa!
¡Ai, que Santona!
Ollos de meiga,
cara de mona,
pór n'hei de pórche
os meus pendentos,
pór n'hei de pórche
o meu collar,
xa que non queres,
xa que non sabes
adeprenderme
a puntear.

Nosa Señora da Barca

- 6 -

Nosa Señora da Barca
ten o tellado de pedra;
ben o pudera ter de ouro,
miña Virxe, si quixera.

- I -

¡Canta xente..., canta xente
por campiñas e por veigas!
¡Canta polo mar abaixo
ven camiño da ribeira!
¡Que lanchas tan ben portadas
con aparellos de festa!
¡Que botes tan feituquiños
con tan feituquiñas velas!
Todos cargadiños veñen
de xentiña forasteira,
e de rapazas bonitas
cura de tódalas penas.
¡Cantos dengues encarnados!
¡Cantas sintas amarelas!
¡Cantas cofias pranchadiñas
dende lonxe relumbrean,
cal si fosen neve pura,
cal froles da primaveira!
¡Canta maxesa nos homes!
¡Canta brancura nas nenas!
I eles semellan gallardos
pinos que os montes ourean,
i elas cogolliños novos
co orballo da mañán fresca.

As de Muros, tan finiñas,
que un coidara que se creban,
c'aquelas caras de virxe,
c'aqueles ollos de almendra,
c'aqueles cabelos longos
xuntados en longas trenzas,
c'aqueles cores rousados
cal si a aurora llos puñera,
pois así son de soaves
como a aurora que comenza;
descendentes das airosas
fillas da pagana Grecia,
elas de negro se visten,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

delgadiñas e lixeiras,
refaixo e mantelo negro,
zapato e media de seda,
negra chaqueta de raso,
mantilla da mesma peza,
con terciopelo adornado,
canto enriba de si levan;
fillas de reinas parecen,
griegas estatuas semellan
si a un raio de sol poniente
repousadas se contempran;
ricos panos de Manila,
brancos e cor de sireixa,
crúzanse sobre o seu seio
con pudorosa modestia,
e por antre eles relosen,
como brillantes estrelas,
aderesos e collares
de diamantes e de pelras,
pendentes de filigrana
e pecluiguiñas de cera.

As de Camariñas visten
cal rapaciñas gaiterías,
saias de vivos cores
polo pescozo da perna,
lucindo o negro zapato
enriba de branca media;
chambras feitas de mil raias
azuladas e vermellas,
con guarnicións que lles caen
sobre a rumbosa cadeira.
Para tocar o pandeiro
non hai coma tales nenas,
que son as camariñanas,
feitas de sal e canela.

As de Cé, ¡Virxe do Carmel,
¡que cariñas tan ben feitas!
Cando están coloradiñas
no ruxe-ruxe da festa,
cada mirar dos seus ollos
fire como cen saetas.
Nin hai mans tan ben cortadas,
tan branquiñas e pequenas
como as que amostan finxindo
que non queren que llas vexan.

Son as de Laxe unhas mozas...
¡Vaia unhas mozas aquelas!
Solo con velas de lonxe
quítaselles a monteira,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

porque son vivas de xenio
anque son rapazas netas.
Bailadoras... n'hai ningunhas
que con elas se entrometan,
pois por bailar, bailarían
no cribo dunha peneira;
mais, en tocando a que recen,
en rezar son as pirmeiras...
Dan ó mundo o que é do mundo,
dan á igrexa o que é da igrexa.

As de Noia ben se axuntan
cas graciosas rianxeiras,
polos redondos peñños,
polas cabeleiras crechas,
polos morenos lunares
e polas agudas linguas,
que abofé que en todo pican
como si fosen pementa.

Veñen dempois, recatadas,
anque un pouquiño soberbias
por aquilo que elas saben
de antigüidade e nobresa
(pois por acó todos somos
tal coma Dios nos fixera),
as meniñas ben compostas
dunha vila quisquilleira,
que, por onde van, parece
que van dicindo «¡Canela!
¿Prantamos ou non prantamos
a cantas hai nesta terra?»
Mais si prantan ou non prantan
non son en quen o dixera,
que fora pouca cordura,
que fora farta llanesa.
Baste desir que xuntiñas
todas na porta da igrexa
máis bonitas parecían
que un ramiño de asucenas,
máis frescas que unha leituga,
máis sabrosiñas que fresas.
Xa que fosen de Rianxo,
que fosen de Redondela,
de Camariñas ou Laxe,
de Laxe ou de Pontareas,
todas eran tan bonitas,
todas tan bonitas eran,
que o de máis duras entrañas
dera as entrañas por elas...
Por eso se derretían,
cal si foran de manteiga,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

diante delas os rapaces,
os rapaciños da festa,
os mariñeiros do mare
que donde á Virxe viñeran,
porque a Virxen os salvara
de naufragar na tormenta.
Mais si salvaron no mare,
non se salvarán na terra:
mariñeiros, mariñeiros,
que aquí tamén hai tormentas
que afogan corasonciños
sin que lle vallan ofertas,
que oie a Virxe ós que se afogan
do mar antre as ondas feras,
mais non oie ós namorados
que de afogarse se alegran.

- II -

Ramo de froles parece
Muxía a das altas penas
con tanta rosa espallada
naquela branca ribeira,
con tanto caraveliño
que relouse antre as areas,
con tanta xente que corre,
que corre e se sarandea
ó son das gaitas que tocan
e das bombas que reventan,
uns que venden limoada,
outros augua que refresca,
aqueles dulce resolio
con rosquilliñas de almendra;
os de máis alá sandías
con sabrosas sirigüelas,
mentras tanto que algún cego
ó son de alegre pandeira,
toca un carto de guitarra
para que bailen as nenas.
¡Bendita a Virxe da Barca,
bendita por sempre sea!
¡Miña Virxe milagrosa,
en quen tantos se recrean!
Todos van por visitala,
todos alí van por vela
na súa barca dourada,
na súa barca pequena,
donde están dous anxeliños,
dous anxeliños que reman.
Alí chegou milagrosa
nunha embarcación de pedra.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Alí, porque Dios o quixo,
sempre adoradores teña.
A pedra, bala que bala,
sírvelle de centinela,
e mentras dormen os homes,
ela adorazón lle presta
con aquel son campanudo
que escoitar lonxe se deixa
e a quen o mar con bramidos
humildosos lle contesta.
Cando as campanas repican
e a música retumbea,
cal nun ceo, polas naves
da recollidiña igrexa;
cando os foguetes estalan
nos aires, e voces frescas
polo espazo cas gaitiñas
e cos tambores se mescran,
estonces a pedra bala,
tan alegre e tan contenta
que anque un cento de presoas
brinca e salta enriba dela,
coma si fóse mociña,
máis que unha pruma lixeira,
alegre como unhas pascuas
salta e rebrinca con elas.
Choven estonces presentes,
choven estonces ofertas,
que lle traen os romeiros
en feitiñas carabelas,
diante da Virxe bendita,
ós pés da sagrada Reina,
e por eso alí lle cantan
cando se despiden dela:
*«Nosa Señora da Barca
ten o tellado de pedra;
ben o pudiera ter de ouro,
miña Virxe, si quixera».*

Fun un domingo

- 7 -

Fun un domingo,
fun pola tarde,
co sol que baixa
tras dos pinares,
cas nubes brancas
sombra dos ánxeles,
cas palomiñas
que as alas baten,
con un batido
manso e suave,
atravesando
vagos celaxes,
mundos extraños
que en raios parten
ricos tesouros
de ouro e diamante.
Pasín os montes,
montes e valles,
pasín llanuras
e soledades;
pasín os regos,
pasín os mares,
con pés enxoiros
e sin cansarme.

Colleume a noite,
noite brillante,
cunha luniña
feitas de xaspes,
e fun con ela
camiño adiante,
cas estreliñas
para guiarme,
que aquel camiño
solo elas saben.

Dempois a aurora
co seu sembrante
feito de rosas
veu a alumbrarme,
e vin estonces,
antre o ramaxe
de olmos e pinos,
acobexarse
branca casiña
con palomare,
donde as pombiñas

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

entran e saíen.
Nela se escoitan
doce cantares,
nela garulan
mozos galantes
cas rapaciñas
de outros lugares.
Todo é contento,
todo é folgare,
mentras a pedra
bate que bate,
mole que mole,
dálle que dálle,
con lindo gusto
fai compases.

Non hai sitiño
que máis me agrade
que aquel muíño
dos castañares,
donde hai meniñas,
donde hai rapaces,
que ricamente
saben loitare;
donde rechinan
hasta cansarse
mozos e vellos,
nenos e grandes,
e anque non queren
que aló me baixe,
sin que o soupera
na casa naide,
*fun ó muíño
do meu compadre;
fun polo vento,
vin polo aire.*

Un repoludo gaiteiro

- 8 -

Un repoludo gaiteiro
de pano sedán vestido,
como un príncipe cumprido,
cariñoso e falangueiro,
antre os mozos o pirmeiro
e nas siudades sin par,
tiña costume en cantar
aló pola mañanciña:

*Con esta miña gaitiña
ás nenas hei de enganar*

Sempre pola vila entraba
con aquel de señorío,
sempre con poxante brío
co tambor se acompasaba;
e si na gaita sopraba,
era tan doce soprar,
que ben fixera en cantar
aló pola mañanciña:

*Con esta miña gaitiña
ás nenas hei de enganar.*

Todas por el reloucaban,
todas por el se morrían,
si o tiñan cerca, sorrían,
si o tiñan lonxe, choraban.
¡Mal pecado! Non coidaban
que c'aquel seu frolear
tiña costume en cantar
aló pola mañanciña:

*Con esta miña gaitiña
ás nenas hei de enganar.*

Camiño da romería,
debaixo dunha figueira,
¡canta meniña solteira
«Quérote», lle repetía!...
I el ca gaita respondía
por a todas emboucar,
pois ben fixera en cantar
aló pola mañanciña:

*Con esta miña gaitiña
ás nenas hei de enganar*

Elas louquiñas bailaban
e por xunta del corrían,
cegas..., cegas, que non vían

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

as espiñas que as cercaban;
probes palomas, buscaban
a luz que as iba queimar,
pois que el soupera cantar
aló pola mañanciña:
*Ó son da miña gaitiña
ás nenas hei de enganar.*

¡Nas festas, canto contento!
¡Canta risa nas fiadas!
Todas, todas, namoradas,
déranlle o seu pensamento;
i el que de amores sedento
quixo a todas enganar,
cando as veu dimpois chorar
cantaba nas mañanciñas:
*Non sean elas toliñas
non veñan ó meu tocar*

Díxome nantronte o cura

- 9 -

Díxome nantronte o cura
que é pecado...
Mais aquel de tal fondura
¿como o facer desbotado?

Dálle que dálle ó argadelo,
noite e día,
e pensa e pensa naquelo,
porfía que te porfía...

Sempre malla que te malla,
enchendo a cunca,
porque o que o diancre traballa
din que acaba tarde ou nunca.

Canto máis digo: *jarrenegado!*
¡Demo fora.!
máis o demo endemoncrado,
me atenta dempois i agora.

Máis ansias teño, máis sinto,
¡rematada!,
que non me queira Jacinto,
nin solteira, nin casada.

Porque deste ou de outro modo,
a verdá digo,
quixera atentalo e todo,
como me atenta o enemigo.

¡Que é pecado... miña almiña!
Mais que sea;
¿cal non vai, si é rapaciña,
buscando o que ben desea?

Nin podo atopar feitura
nin asento,
que me está dando amargura
sempre este mal pensamento.

Din que parés lagarteiro
desprumado;
si é verdad, ¡meu lagarteiro
tenme o corazón prendado!

«Cara de pote fendido»
ten de alcume;
mellor que descolorido,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

quéroo tostado do lume.

Si elas cal eu te miraran,
meu amore,
nin toliña me chamaran,
nin ti me fixeras dore.

Vino unha mañán de orballo,
á mañecida,
durmindo ó pé dun carballo,
enriba da herba mollida.

Arrimeime paseniño
á súa beira,
e sospiraba mainiño
como brisa mareeira.

E tiña a boca antraberta,
como un neno
que mirando ó ceu desperta
deitadiño antre o centeno.

I as guedellas enrisadas
lle caían,
cal ovellas en manadas,
sobre as froliñas que abrían.

¡Meu Dios! ¡Quen froliña fora
das daquelas!...
¡Quen as herbas que en tal hora
o tiñan pretiño delas!

¡Quen xiada, quen orballo
que o mollou!
¡Quen aquel mesmo carballo
que cas ponlas o abrigou!

Mentras que así o contempraba
rebuleu,
e pensei que me afogaba
o corazonciño meu.

Bate que bate, batía
sin parar,
mais eu tembrando decía:
«Agora lle hei de falar.»

E volveu a rebulir
moi paseniño,
¡ai!, e botei a fuxir,
lixreira polo camiño.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Dempois, chora que te chora,
avergonzada,
dixen: «Si el non me namora,
non lle direi nunca nada.»

E non me namora, non,
¡maldizoado!,
mentras o meu corazón
quérelle anque sea pecado.

E vai tras de outras mociñas
tan contento,
i eu, con unhas cadiñas,
prendíno ó meu pensamento.

E que queira que non queira,
está comigo,
i á postre i á derradeira,
con el me atenta o enemigo.

¡Sempre malla que te malla
enchendo a cunca!
I é que o que o demo traballa,
acabará tarde ou nunca.

Por eso, anque o cura dixo
que é pecado,
mal que tanto mal me fixo
nunca o darei desbotado.

«Quixente tanto, meniña

- 10 -

«Quixente tanto, meniña,
tívenche tan grande amor,
que para min eras lúa,
branca aurora e craro sol;
augua limpa en fresca fonte,
rosa do xardín de Dios,
alentiño do meu peito,
vida do meu corazón».
Así che falín un día
camiño de San Lois,
todo oprimido de angustia,
todo ardente de pasión,
mentras que ti me escoitabas
depinicando unha frol,
porque eu non vise os teus ollos
que refrexaban traiciós.
Dempois que si me dixeches,
en proba de teu amor
décheme un caraveliño
que gardín no corazón.
¡Negro caravel maldito,
que me fireu de dolor!
Mais a pasar polo río,
¡o caravel afondoul...
*Tan bo camiño ti levas
como o caravel levou.*

Campanas de Bastabales

- 11 -

*Campanas de Bastabales,
cando vos oio tocar,
mórrome de soidades.*

- I -

Cando vos oio tocar,
campaniñas, campaniñas,
sin querer torno a chorar.

Cando de lonxe vos oio,
penso que por min chamades,
e das entrañas me doio.

Dóime de dor ferida,
que antes tiña vida enteira,
í hoxe teño media vida.

Solo media me deixaron
os que de aló me trouxeron,
os que de aló me roubaron.

Non me roubaran, traidores,
¡ai!, uns amores toliños,
¡ai!, uns toliños amores.

Que os amores xa fuxiron,
as soidades viñeron...
de pena me consumiron.

- II -

Aló pola mañanciña
subo enriba dos outeiros,
lixeriña, lixeriña.

Como unha craba lixeira,
para oír das campaniñas
a batalada pirmeira.

A pirmeira da alborada
que me traen os airiños
por me ver máis consolada.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Por me ver menos chorosa,
nas súas alas ma traen
rebuldeira e queixumbrosa.

Queixumbrosa e retembrando
por antre a verde espesura,
por antre o verde arborado.

E pola verde pradeira,
por riba da veiga llana,
rebuldeira e rebuldeira.

- III -

Paseniño, paseniño,
vou pola tarde calada,
de Bastabales camiño.

Camiño do meu contento;
i en tanto o sol non se esconde,
nunha pedriña me sento.

E sentada estou mirando
como a lúa vai saíndo,
como o sol se vai deitando.

Cal se deita, cal se esconde,
mentras tanto corre a lúa
sin saberse para donde.

Para donde vai tan soia,
sin que aos tristes que a miramos
nin nos fale, nin nos oia.

Que si oíra e nos falara,
moitas cousas lle dixera,
moitas cousas lle contara.

- IV -

Cada estrela, o seu diamante;
cada nube, branca pruma;
triste a lúa marcha diante.

Diante marcha crarexando
veigas, prados, montes, ríos,
donde o día vai faltando.

Falta o día, e noite escura
baixa, baixa pouco a pouco,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

por montañas de verdura.

De verdura e de follaxe,
salpicada de fontañas
baixo a sombra do ramaxe.

Do ramaxe donde cantan
paxariños piadores
que ca aurora se levantan.

Que ca noite se adormecen
para que canten os grilos
que cas sombras aparecen.

- V -

Corre o vento, o río pasa;
corren nubes, nubes corren
camiño da miña casa.

Miña casa, meu abrigo:
vanse todos, eu me quedo
sin compañía, nin amigo.

Eu me quedo contemprando
as laradas das casiñas
por quen vivo suspirando.

.....
Ven a noite..., morre o día,
as campanas tocan lonxe
o tocar da *Ave María*.

Elas tocan pra que rece;
eu non rezo, que os saloucos,
afogándome parece
que por min tén que rezar.
Campanas de Bastabales,
cando vos oio tocar,
mórrome de soidades.

Vinte unha crara noite

- 12 -

- I -

Vinte unha crara noite,
noitiña de San Xoán,
poñendo as frescas herbas
na fonte a serenar.
E tan bonita estabas
cal rosa no rosál
que de orballiño fresco
toda cuberta está.
Por eso, namorado,
con manso suspirar
os meus amantes brazos
boteiche polo van,
e ti con dulces ollos
e máis dulce falar,
meiguiña, me emboucastes
en prácido solás.
As estrelliñas todas
que aló no espazo están,
sorrindo nos miraban
con soave craridá.
E foron, ¡ai!, testigos
daquel teu suspirar
que ó meu correspondía
con amoríño igual.
Pero dempois con outros
máis majos e galáns
(mais non que máis te queiran,
que haber, non haberá),
tamén, tamén, meniña,
soupeches practicar
á sombra dos salgueiros,
cabo do romeiral.
Por eso eu che cantaba
en triste soledá,
cando, ¡ai de min!, te vía
con eles parolar:
«Coida, miña meniña,
das prácticas que dás,
*que donde moitos cospén,
lama fan*».

- II -

¡Que triste ora te vexo!...

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

¡Que triste, nena, estás!...
Os teus frescos colores,
¿donde, meniña, van?
O teu mirar sereno,
o teu doce cantar,
¿donde, meniña, donde,
coitada, toparás?
Xa non te vin, meniña,
na noite de San Xoán,
poñendo as frescas herbas
na fonte a serenar.
Xa non te vin fresquiña
cal rosa no rosal,
que muchadiña estabas
de tanto saloucar.
Ora, de dor ferida,
buscando a honriña vas,
a honriña que perdeches,
mais ¿quen cha volverá?
Eu ben, miña meniña,
ben cha quixera dar,
que aquel que ben te quixo
doise de verte mal.
Mais anque dir, eu diga,
que limpa, nena, estás,
respóndenme sorrindo
por se de min bulrar:
«Ben sabes, Farruquiño,
Farruco do Pombal,
*que donde moitos cospen,
lama fan*».

San Antonio bendito

- 13 -

*San Antonio bendito,
dádeme un home,
anque me mate,
anque me esfole.*

Meu santo San Antonio
daime un homiño,
anque o tamaño teña
dun gran de millo.

Daimo, meu santo,
anque os pés teña coxos,
mancos os brazos.

Unha muller sin home...
¡santo bendito!,
e corpiño sin alma,
festa sin trigo,

pau viradoiro,
que onda queira que vaia
troncho que troncho.

Mais en tendo un homiño,
¡Virxe do Carmel,
non hai mundo que chegue
para un folgarse;

que, zambo ou trencó,
sempre é bo ter un home
para un remedio.

Eu sei dun que cobiza
causa miralo,
lanzaliño de corpo,
roxo e encarnado;

carniñas de manteiga,
e palabras tan doces
cal mentireiras.

Por el peno de día,
de noite peno,
pensando nos seus ollos
color de ceo;

mais el, xa doito,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

de amoriños entende,
de casar pouco.

Facé, meu San Antonio,
que onda min veña
para casar conmigo,
nena solteira;

que levo en dote
unha culler de ferro,
catro de boxe,

un hirmanciño novo
que xa ten dentes,
unha vaquiña vella
que non dá leite...

¡Ai, meu santiño!
Facé que tal suceda,
cal volo pido.

*San Antonio bendito,
dádeme un home,
aunque me mate,
aunque me esfole.*

Que, zambo ou trencos,
sempre é bo ter un home
para un remedio.

Acolá enriba

- 14 -

Acolá enriba
na fresca montaña,
que alegre se crobe
de verde retama,
meniña morena
de branco vestida,
nubiña parece
no monte perdida,
que xira, que corre,
que torna, que pasa,
que rola e, mainiña,
serena se para.

Xa envolta se mira
na espuma que salta
do chorro que ferve
na rouca cascada.
Xa erguida na punta
de pena sombrisa,
inmóble cal virxe
de pedra se mira.
A cofia de liño
aos ventos soltada,
as trenzas descoida
que os aires espallan.
Tendida-las puntas
do pano de seda,
as alas dun ánxel
de lonxe semellan,

si as brisas da tarde,
xogando con elas,
as moven ca gracia
que un ánxel tivera.
Eu penso, ¡coitado
de min!, que me chaman,
si as vexo bulindo
na verde enramada.
Mais, ¡ai!, que os meus ollos
me engañan traidores,
pois vou e, lixeira,
na niebra se esconde;
se esconde outras veces
na sombra dos pinos
e canta escondida
cantares dulciños
que abrasan, que firen

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

ferida de amor
que teño feitiña
no meu corazón.

¡Que feita, que linda,
que fresca, que branca
dou Dios á meniña
da verde montaña!
¡Que hermosa parece,
que chore, que xima;
cantando, sorrindo,
disperta, dormida!
¡Ai, si seu pai
por regalo ma dera!,
¡Ai, non sentira
no mundo máis penas!
¡Ai!, que por tela
conmigo por dama,
eu lla vestira,
eu lla calzara.

Adios, ríos; adios, fontes

- 15 -

*Adios, ríos; adios, fontes;
adios, regatos pequenos;
odios, vista dos meus ollos:
non sei cando nos veremos.*

Miña terra, miña terra,
terra donde me eu criei,
hortiña que quero tanto,
figueiriñas que prantei,

prados, ríos, arboredas,
pinares que move o vento,
paxariños piadores,
casiña do meu contento,

muíño dos castañares,
noites craras de luar,
campaniñas trimbadoras
da igrexiña do lugar,

amoriñas das silveiras
que eu lle daba ó meu amor,
camiñiños antre o millo,
¡adios, para sempre adios!

¡Adios gloria! ¡Adios contento!
¡Deixo a casa onde nacín,
deixo a aldea que conozo
por un mundo que non vin!

Deixo amigos por estraños,
deixo a veiga polo mar,
deixo, en fin, canto ben quero...
¡Quen pudera non deixar!...

Mais son probe e, ¡mal pecado!,
a miña terra n'é miña,
que hastra lle dan de prestado
a beira por que camiña
ó que naceu desdichado.

Téñovos, pois, que deixar,
hortiña que tanto amei,
fogueiriña do meu lar,
arboriños que prantei,
fontiña do cabañar.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Adios, adios, que me vou,
herbiñas do camposanto,
donde meu pai se enterrou,
herbiñas que biquei tanto,
terriña que nos criou.

Adios Virxe da Asunción,
branca como un serafín;
lévovos no corazón:
Pedídlle a Dios por min,
miña Virxe da Asunción.

Xa se oien lonxe, moi lonxe,
as campanas do Pomar;
para min, ¡ai!, coitadiño,
nunca máis han de tocar.

Xa se oien lonxe, máis lonxe
Cada balada é un dolor;
voume soio, sin arrimo...
Miña terra, ¡adíos!, ¡adíos!

¡Adios tamén, queridiña!...
¡Adios por sempre quizais!...
Dígoche este adios chorando
desde a beiriña do mar.
Non me olvides, queridiña,
si morro de soidás...
tantas légoas mar adentro...
¡Miña casiña!, ¡meu lar!

Eu ben vin estar o moucho

- 16 -

*Eu ben vin estar o moucho
enriba daquel penedo:
¡Non che teño medo, moucho,
moucho, non che teño medo!*

- I -

Unha noite, noite negra,
como os pesares que eu teño,
noite filla das sombrisas
alas que estenden os medos;
hora en que cantan os galos,
hora en que xemen os ventos,
en que as meigas bailan, bailan,
xuntas co demo pirmeiro,
arrincando verdes robres,
portas e tellas fendendo,
todas de branco vestidas,
tendido los brancos pelos,
contra quen os cans oubean
agoirando triste enterro;
cando relumbrar se miran
antre os toxales espesos,
cal encendidas candeas
ollos de lobo famento,
e os ramallaxes dos montes
antre sí murmuran quedos,
e as follas secas que espallan
os aires da noite inquietos,
en remuíños se xuntan
con longo estremecemento;
indo camiño da Igrexa,
soía cos meus pensamentos,
cabo da fonte da Virxe,
pretiño do cemeterio,
dempois de sentir un sopro
que me deixou sin alento,
*eu ben vin estar o moucho
enriba daquel penedo.*

- II -

Arrepuiñadas todas
as carnes se me puñeron,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

e os cabelos no curuto
fóronse erguendo dereitos;
gotas de sudor corrían
a fío polo meu peito,
e trembaba como tremban
as augas cando fai vento,
na pía da fonte nova,
que sempre está revertendo.
Aquel moucho alí fincado,
cal si fose o mesmo demo,
fito a fito me miraba
cos seus ollos rapiñeiros,
que coidei que me roubaban
non máis que de lonxe velos.
De lume me paresían
e que me queimaron penso;
penso que eran tizós roxos
da fogueira dos infernos,
que polas niñas me entraron
hastra o corazón dereitos.
En el remorsos había
de amoríños pecadentos...
¡Ai, quen ten deses amores
non pode achar bon sosiego!

Chovía si Dios ten augua,
ventaba en tódolos ventos,
e ensarrapicada toda
a camiñar non me atrevo,
que o moucho, fita que fita,
me aspera naquel penedo.
Mais acordeime da Virxe
que sempre connigo levo,
résolle un Ave-María,
e cobrando novo alento,
como os páxaros do mare,
nadando paso o regueiro;
corro a enriba do valado,
brinco en baixo do portelo,
e dende alí berro estonces
con cantas forzas eu teño:
*¡Non che leño medo, moucho,
moucho, non che teño medo!*

Airiños, airiños aires

- 17 -

*Airiños, airiños aires,
airiños da miña terra;
airiños, airiños aires,
airiños, levaime a ela.*

Sin ela vivir non podo,
non podo vivir contenta,
que adonde queira que vaia,
cróbeme unha sombra espesa.
Cróbeme unha espesa nube,
tal preñada de tormentas,
tal de soidás preñada,
que a miña vida envenena.
Levaime, levaime, airiños,
como unha folliña seca,
que seca tamén me puxo
a callentura que queima.
¡Ai!, si non me levás pronto,
airiños da miña terra;
si non me levás, airiños,
quisais xa non me conesan,
que a frebe que de min come,
vaime consumindo lenta,
e no meu corazonciño
tamén traidora se ceiba.

Fun noutro tempo encarnada
como a color de sireixa,
son hoxe descolorida
como os cirios das igrexas,
cal si unha meiga chuchona
a mina sangue bebera.
Voume quedando muchiña
como unha rosa que inverna,
voume sin forzas quedando,
voume quedando morena,
cal unha mourriña moura,
filla de moura ralea.

Levaime, levaime, airiños,
levaime a donde me esperan
unha nai que por min chora,
un pai que sin min n'alenta,
un irmán por quen daría
a sangue das miñas venas,
e un amoriño a quen alma
e vida lle prometera.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Si pronto non me levades,
¡ai!, morrerei de tristeza,
soía nunha terra estraña,
donde estraña me alomean,
donde todo canto miro
tomo me dice: «¡Extranxeira!»

¡Ai, miña probe casiña!
¡Ai, miña vaca vermella!
Años que balás nos montes,
pombas que arrulás nas eiras,
mozos que atruxás bailando,
redobre das castañetas,
xas-co-rras-chás das cunchiñas,
xurre-xurre das pandeiras,
tambor do tamborileiro,
gaitiña, gaita gallega,
xa non me alegras dicindo:
«¡Muiñeira, muiñeira!»
¡Ai, quen fora paxariño
de leves alas lixeiras!
¡Ai, con que prisa voara,
toliña de tan contenta,
para cantar a alborada
nos campos da miña terra!
Agora mesmo partira,
partira como unha frecha,
sin medo ás sombras da noite,
sin medo da noite negra;
e que chovera ou ventara,
e que ventara ou chovera,
voaría e voaría
hastra que alcansase a vela.
Pero non son paxariño
e irei morrendo de pena,
xa en lágrimas convertida,
xa en sospiriños desfeita.

Doces galleguiños aires,
quitadoiriños de penas,
encantadores das auguas,
amantes das arboredas,
música das verdes canas
do millo das nosas veigas,
alegres compañeiriños,
run-run de tódalas festas,
levaime nas vosas alas
como unha folliña seca.
Non permitás que aquí morra,
airiños da miña terra,
que aínda penso que de morta
hei de sospirar por ela.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Aínda penso, airiños aires,
que dimpois que morta sea,
e aló polo camposanto,
donde enterrada me teñan,
pasés na calada noite
runxindo antre a folla seca,
ou murmuxando medrosos
antre as brancas calaveras;
inda dimpois de mortiña,
airiños da miña terra,
heivos de berrar: «¡Airiños,
airiños, levaimos a ela!»

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Ao Sr. D. Camilo Álvarez e Castro, Chantre da Catedral de Salamanca

- 18 -

Ao Sr. D. Camilo Álvarez e Castro, Chantre da Catedral de Salamanca

- I -

Roxiña cal sol dourado,
garrida cal fresca rosa,
iba polo monte hermosa
co branco pé descalzado...
Copo de neve pousado,
deslumbrando á luz do día,
tan branco pé parecía.

As longas trenzas caídas,
con quen os ventos xogaban,
ondiñas de ouro formaban
na branca espalda tendidas;
apertadas e bruñidas,
que espigas eran coidara
o que de lonxe as mirara.

Tiñan os cores do mare
os seus olliños dormentes;
máis doces, máis transparentes,
naide os poidera encontrare;
naide velos sin amare
o corazón sin falsía
que por antre eles se vía.

Levaba na frente a ialma,
nos doces labios a risa,
auguiña que o vento enrisa,
pousaba no fondo en calma.
Tal como gallarda palma
cimbréase con folgura
a delgadiña cintura.

Ó par da brisa temprada
que antre os salgueiros corría,
ela correndo seguía
unha veiriña encantada;
que alí mansa e sosegada
manaba unha fresca fonte
cabo da falda do monte.

- II -

Franca, pura, sin enganoso,
canta, canta, garruleira,
ó pé da verde silveira
lavando os seus brancos panos.
Ó son dos romores vanos
que nacen ca mañanciña,
lava, lava na fontíña.

Xunto dela os paxariños
gorgorexan que é un contento;
faielle festiñas o vento
cos seus hirmáns os airiños.
Os pastores, coitadiños,
cántanlle o doce *a... la... lala...*,
que lingua de amores fala.

Ela honesta está escoitando,
mais con sospiros responde,
que aló garda non sei donde
saudades de non sei cando.
Os paniños vai lavando,
e a tendelos se apresura
nun campiño de verdura.

Dempois no rego que pasa
verte unha bágoa serena,
filla da escondida pena
que o seu peitiño traspasa,
pois que de amores se abrasa
aquela que é fresca rosa
tan amante como hermosa.

Compañeiras van chegando,
cal máis a máis ben portada,
xarros de louza vidrada
antre os seixos van pousando.
Cai a auguiña mormuxando,
brancas vinchas se levantan,
as meniñas cantan... cantan.

As estrelas van fuxindo,
a espesa niebra enrarece,
o arboriño que frorece
por antre ela vai saíndo.
O craro sol vai subindo
por riba do firmamento,
limpo, gárrulo e contento.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Arredor todo arrescende
a olido de primadera,
i aló na azulada esfera
fogax de gloria se encende;
mais a meniña n'atende
sinón ao dor, ¡mal pecado!,
que ten no peito encravado.

Danlle estrañeza os cantares,
danlle de chorar deseios,
i, os ollos de bágoas cheios,
pensa nos nativos lares;
que n'hai máis tristes pesares,
máis negra malencolía
que a que entre estraños se cría.

Paxariños, verde prado,
branca lúa e sol ardente,
todo consolo é impotente
en mal tan desconsolado;
todo contento é trubado
pola peniña sin fondo
que hai no corazón abondo.

Por eso a meniña hermosa,
foxe da alegre fontaña,
tal como triste ovelliña
que trema de dor queixosa.
Vai sentida, vai chorosa,
mentras lle cantan con saña:
«¡Da montaña!, ¡da montaña!»

I ela, que de tal se estraña,
ferida no que máis sinte,
que a maltraten non consinte,
i así lles contesta huraña:
*«Anque che son da montaña,
anque che son montañesa,
anque che son, non me pesa.»*

Pasa, río, pasa, río

- 19 -

Pasa, río, pasa, río,
co teu maino rebulir;
pasa, pasa ante as froliñas
color de ouro e de marfil,
a quen cos teus doces labios
tan doces cousas lles dis.
Pasa, pasa, mais non vexan
que te vas ao mar sin fin,
porque estonces, ¡ai, probiñas,
canto choraran por tí!
¡Si souperas que estrañeza,
si souperas que sufrir
desque del vivo apartada
o meu corazón sentiul!
Tal me acoden as soidades,
tal me queren afrixir,
que inda máis feras me afogan,
si as quero botar de min.
I, ¡ai, que fora das froliñas
véndote lonxe de si
ir pola verde ribeira,
da ribeira do Carril!

Pasa, pasa caladiño,
co teu manso rebulir,
camiño do mar salado,
camiño do mar sin fin;
e leva estas lagrimiñas,
si has de chegar por alí,
pretiño dos meus amores,
pretiño do meu vivir.
¡Aí, quen lagrimiña fora
pra ir, meu ben, unda til...
¡Quen fixera un camiño
para pasar, ai de min!

*Si o mar tivera barandas,
fórate ver ao Brasil;
mais o mar non ten barandas,
amor meuá ¿por donde hei de ir?*

«Ora, meu meniño, ora

- 20 -

*«Ora, meu meniño, ora,
¿quen vos ha de dar a teta,
si túa nai vai no muiño,
e teu pai na leña seca?»*

Eu cha dera, miña xoia,
con mil amores cha dera,
hastra rebotar, meu santo,
hastra que máis non quixeras,
hastra verte dormidiño
con esa boca tan feita,
sorrindo todo fartiño,
cal ubre de vaca cheia.
Mais ¡ai, que noite che agarda!
Mais ¡ai, que noite che espera!
Que anque dúas fontes teño,
estas fontañas non deitan.
Ora, meu meniño, ora,
¡canto chorarás por ela!
Sin ter con que te acalente,
sin ter con que te adormeza,
que soio, soio quedaches
como unha ovelliña enferma,
tremando, malpocadiño,
como as ovelliñas treman.
Sin cobirtor que te cruba
nunhas palliñas te deitan
e neve e chuvia en ti caen
por antre as fendidas tellas.
E silba o vento que pasa
polas mal xuntadas pedras,
e cal coitelo afilado
no teu corpiño se ceiba.
¡Ai, cando veña túa nai!
¡Ai, cando che a túa nai veña!
¡Cal te topará, meniño,
frío como a neve mesma,
para chorar sin alento,
rosiña que os ventos creban!...
¡Ai, más valera, meniño,
que quen te dou non te dera!
Que os fillos dos probes nacen,
nacen para tales penas.»

Así se espicaba Rosa
no medio da noite negra,
ó pé dunha negra porta,
toda de lañas cuberta.
Mentras tanto murmuxaban
por antre a robreda espesa

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

do río as revoltas ágoas
e os berridos da tormenta.
Todo era sombras no ceo,
todo era loito na terra,
e parece que a *Compañía*
bailaba antre as arboredas
cas chuchonas enemigas,
e cas estricadas meigas.

En tanto un choro soave
sentir no espazo se deixa,
tal como gaita tocada
nunha alborada serena;
tal como lexana frauta
cando o sol no mar se deita,
cuio son nos trai o vento
cos cheiriños da ribeira.

No meio da chouza escura
que triste Rosa contemptra,
unha luz branca se mira
como aurora que comenza.
Olido de frescas rosas
os aires da noite incensan,
cal si todas se xuntaran
as froles da primadera.
Soan cantares estraños,
soan músicas que alegran:
músicas son e cantares
nunca sentidos na terra.
Por eso, pasmada, Rosa
pouquiño a pouco se achega
e por unha regandixa
postrada no chan axexa.

Nunca humanos ollos viron
o que veu estonces ela,
que si non morreu estonces
foi porque Dios n'o quixera.
De resplandecente gloria
raios de amor se refrexan
do abandonado meniño,
sobre a dourada cabeza;
e porque esté máis contento,
e porque mais se entretena,
cabe os seus peños crecen
frescos ramos de azucenas.
Xa non dorme en probe cuna,
que outro berce lle fixeran
cas alas os anxeliños
e co seu lume as estrelas.
Nubes de color de rosa

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

fanlle branda cabeceira,
sírvelle de cobertura
un raio de luna cheia,
i a Virxen santa, vestida

con vestido de inocencia,
porque de lame non morra
e fartiño se adormeza,
dálle maná do seu peito
con que os seus labios refresca.

Mentras o mundo esistise,
Rosa mirando estivera,
con tanta gloria encantada,
con tanta dicha suspensa;
mais unha voz lonxe se oíe
por antre os olmos da veiga
que, cantando amorosiña,
se esprica desta maneira:
-Ora, meu meniño, ora,
logo che darei a teta,
ora, meu meniño, ora,
xa non chorarás por ela.

Esto cantaron. En tanto
coa Virxe desapareceran
os anxeliños, deixando
en derredor noite espesa.
Xa se sinten as pasadas
por xurito da corredeira;
xa saltaron o portelo,
xa cerraron a cancela...
A probe nai corre, corre,
que o seu filliño lle espera;
mais, cando chega, dormido
o seu filliño contemptra.
Dille estonces, mentras tanto,
que en bicalo se recrea:

-Miña xoia, miña xoia,
miña prenda, miña prenda,
¿que fora de ti, meu santo,
si naiciña non tiveras?
¿Quen, meu fillo, te limpara,
quen a mantenza che dera?

-O que mantén ás formigas
e ós paxariños sustenta.

Dixo Rosa, i escondeuse
por antre a nebrina espesa.

Non che digo nada

- 21 -

Non che digo nada...
¡Pero vaia!

- I -

Pasan naquesta vida
cousiñas tan estrañas,
tan raros feitos vense
neste mundo de trampa;
tantos milagres vellos,
tan novas insinanzas,
e tan revoltos allos
con nome de ensaladas,
que non che digo nada...
¡Pero vaia!

Meniña ben vestida,
meniña ben calzada,
que ten roupa de cote,
que ten roupa de garda;
meniña que ben folga,
meniña que anda maja,
i é probe, malpecado,
como unha triste araña.
Non che digo nada...
¡Pero vaia!

Véxote aló antre os millos,
véxote aló nas brañas,
xa no pinar espeso,
xa na beiriña mansa
do río que correndo
vai antre as verdes canas,
e xuras que estás soia,
que naide te acompaña...
Non che digo nada...
¡Pero vaia!

Casada casadiña,
que gustas ser falada,
que bailas cas solteiras
nas festas e ruadas,
que tes na boca a risa
e que cos ollos falas,
e que ao falar con eles
parece que che saltan,
non che digo nada...
¡Pero vaia!

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Cando mirar te miro
tan limpa e tan peinada,
loitar cos rapaciños
hastra que en ti se fartan,
e ves dimpois xurando
que eres muller sin chata,
e dis que as máis non teñen
contigo comparanza,
non che digo nada...
¡Pero vaia!

E ti, roxa roxiña,
modesta e recatada,
que falas tan mainiño,
que tan mainiño andas,
que ós pés dos homes miras
para non verlle a cara,
e fas que non entendes
cando de amor che falan,
non che digo nada...
¡Pero vaia!

Vas pola mañanciña
a misa cas beatas;
depois... (por que, ti o sabes)
de xunta delas largas;
e si na corredoira
xunto da verde parra,
non sei con que xentiña,
párase ou non te paras,
non che digo nada...
¡Pero vaia!

E ti, rapás garrido,
de tan melosas falas,
tan majo de monteira,
tan rico de polainas,
tan fino de calzado
como de mans fidalgas,
cando me dis que gustas
de traballar na braña,
non che digo nada...
¡Pero vaia!

Ti falarás de amores
cousiñas ben faladas;
ti loitarás cas nenas
como ningún loitara;
ti beberás do mosto
hastra quedar sin fala,
pero cos teus sudores

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

mollar a terra ingrata...
non che digo nada...
¡Pero vaia!

Mais tantas cousas vexo
que me parecen trampa;
tanto sol entre nubes
e tan revoltas auguas
que asemellarse intentan
a unha fontíña crara,
que por non perder tempo
donde non quito racha,
non che digo nada...
¡Pero vaia!

- II -

Pasan naquesta vida
cousiñas tan estrañas,
tan raros feitos vense
neste mundo de trampa;
tantos milagres vellos,
tan novas insinanzas,
e tan revoltos allos
con nome de ensaladas,
que non che digo nada...
¡Pero vaia!

E que algo deprendera,
triste de min, coidaba;
e que a esperencia neta
ninguén me iba en puxanza
por ter na frente enrugas
e ter caniñas brancas,
cando hai hoxe uns mociños
mesmo dende que maman,
que non che digo nada...
¡Pero vaia!

Xa non che val, Farruco,
que vivas en compañía
dos anos pensadores
nin da esperencia calva,
nin que ollo alerta vivas
como a cordura manda;
que donde menos penses
tamaña lebre salta
que non che digo nada...
¡Pero vaia!

Xa sendo noite oscura

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

dinche que é noite crara;
xa estando o mar sereno
che din que fai borrasca,
e tanto te confunden
e tanto te acobardan,
que anque falar quixeras
tal coma Dios che manda,
non che digo nada...
¡Pero vaia!

Si eres francés, meu vello,
si eres da lonxe Australia,
si aló do sol baixaches
ou das estrelas pálidas,
con seria gravidade
quisais che preguntaran,
e ti, pasmado todo,
calado mormuraras:
Non che digo nada...
¡Pero vaia!

Por eso, meu velliño,
si de estudar non tratas
a cencia destes tempos,
que é como el augua crara,
anque ca parromeira
tamén ten comparanza,
que nesto a cencia estriba,
i en ter distintas caras,
non che digo nada...
¡Pero vaia!

Sin entender un ele,
verás que ben se amañan
honrados e sin honra,
rameiras e beatas;
verás como se axuntan,
verás como se tratan,
mentras que ti marmuras
ca lingua dunha coarta.
Non che digo nada...
¡Pero vaia!

Verás cor de sireixa
quen foi cor de esmeralda,
i aqueles tan azues
que sangre azul manaban,
manar sangue vermella
pola moderna usanza;
i esto con tal chistura
e con fachenda tanta
que non che digo nada...

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

¡Pero vaia!

Verás que revolturas,
que ricas contradanzas,
que gaitas con salterio,
que pífanos con arpas,
que dengues encarnados
con mantilliñas brancas,
chapurra que chapurra
en confusión tan várea,
que non che digo nada...

¡Pero vaia!

Ti pensarás que aquesto
é todo unha antroidada,
que aquí un levita sobra
i unha chaqueta falta;
que alí se comen lebres
en vez de calabazas,
e tocan frautas donde
deben tocar campanas...

Mais non che digo nada...

¡Pero vaia!

Deprende, meu velliño,
a cencia ben amada,
que saibamente insina
tan rica misturanza,
si queres ser sabido
en cousas tan estrañas,
pois antre tantas novas
as costumiñas rancias...

Non che digo nada...

¡Pero vaia!

Mais ó que ben quixo un día

- 22 -

*Mais ó que ben quixo un día,
si a querer ten afición,
sempre lle queda unha mágoa
dentro do seu corazón.*

- I -

Aló nas tardes serenas,
aló nas tardes caladas,
fanse ináis duras as penas
que nas brandas alboradas.

Aló nas tardes sombrisas,
aló nas tardes escuras,
fanse máis cortas as risas,
máis negras as desventuras.

Que non hai sera tranquila
para quen remorsos garda,
e máis presto se aniquila
canto máis á noite agarda.

- II -

Eu ben sei destes secretos
que se esconden nas entrañas,
que rebolen sempre inquietos
baixo mil formas estrañas.

Eu ben sei destes tormentos
que consomen e devoran,
dos que fan xemer os ventos,
dos que morden cando choran.

.....

I anque ora sorrindo canto,
anque ora canto con brío,
tanto chorei, chorei tanto
como as auguiñas dun río.

Tiven en pasados días,
fondas penas e pesares,
e chorei bágoas tan frías
como as auguiñas dos mares.

Tiven tan fondos amores

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

e tan fondas amarguras,
que era fonte de dolores
nacida entre penas duras.

- III -

Ora río, ora contento
vou polas eiras cantando,
vendo de onda ven o vento
cando vou levar o gando.

Ora con grande sosiego
durmo na beira das fontes,
durmo na beira dos regos,
durmo na punta dos montes.

*Mais ó que ben quixo un día,
si a querer ten afición,
sempre lle queda unha mágoa
dentro do seu corazón.*

Castellana de Castilla

- 23 -

Castellana de Castilla,
tan bonita e tan fidalga,
mais a quen para ser fera
ca procedensia lle abasta.
Desíme, miña señora,
xa que os mostrás tan ingrata,
sí o meu rendimento homilde
bascas de enoxo vos causa,
pois cando onda vós me achego
cuspís con ardentes ansias,
i ese mirar de pombiña
volvés en fosca mirada,
tornando en sombrisa noite
o día que en sol se baña.
En vano intento, señora,
saber por que me maltrata
dama dun alma tan noble,
aunque soberba por fama,
pois n'é motivo a desprezo
sintirse tan ben amada,
que as mesmas pedras, señora,
dun bon querer se folgaran.
Din que na noble Castilla
así ós gallegos se trata,
mais debe saber Castilla
que de tan grande se alaba,
que sempre a soberbia torpe
foi filla de almas bastardas;
e sendo vós tan sabida,
nunca de vó-lo pensara,
que de tan alto baixando
vos emporcases na lama;
nin que chamándovos noble,
tanta nobreza enfouzaras
imitando ós que vaidosos
no que está débil se ensañan.
Pero máis val que enmudeza,
pois tes condición de ingrata;
que predicar en deserto
na miña terra n'é usanza.
Si fun curpabre en quereros
coma ningún vos amara,
por ser de terra gallega
e serdes vós castellana,
en paz, señora, vos deixo
ca vosa soberba gracia,
e voume á Galicia hermosa

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

donde en xuntanza me agardan
o que non tendes, señora,
i o que en Castilla n'achara:
campiños de lindas rosas,
fontiñas de frescas auguas,
sombra na beira dos ríos,
sol nas alegres montañas,
caras que nacen sorrindo
e que sorrindo vos aman,
e que inda mesmo morrendo
en sonriñas se bañan.
Alí, señora, contento
cantando o doce *ala lala*,
baixo a figueira frondosa,
en baixo da verde parra,
c'aquelas frescas meniñas
que mel dos seus labios manan,
cando en falar amoroso
meigo nos din en voz maina
con tódalas de Castilla

nobrísimas castellanas
olvidareivos sin pena,
aunque sos vós tan fidalga.
Que aló saben ser altivas,
pero non saben ser vanas,
i é fácil con doces tomas
olvidar tomas amargas.
Déchesmas vós, mi señora,
con desprezo envenenadas,
inda con fero máis fero
que pelica de laranxa;
mais teño por que me pase
aquel sarrapio que escalda,
teño unha dama nos Portos,
outra no Ribeiro de Avia;
si a dos Portos é bonita
a do Ribeiro lle gana.

Queridiña dos meus ollos

- 24 -

Queridiña dos meus ollos,
saberás como estou vivo
nesta vila donde adoito
dende que chegín de Xinzo.
Saberás como a Dios gracias
i ó escapulario bendito
non afogamos no mare
como coidaba Xacinto
que é tan valente, abofellas,
como os alentos dun pito.
Saberás como dempois
me puñeron moi vestido
con roupa azul e amarela,
cal andan tódolos quintos,
e logo todos xuntados,
inda máis de vintecinco,
nos paseamos polas calles,
que era mesmo un adimiro
de tan majos como ibamos,
de tan brancos e tan limpos.
¡Si me viras, queridiña,
cal outras que en sei me viron!
Cada ollada me botaban
xa de través, xa de fito...
I eran meniñas graciosas
con moita salsa no pico,
mais ningunha deste peito
poido arrincarme un suspiro,
que o teu retrato alí estaba
rabuñando paseniño,
que anque de onda tí partín,
prendiña que tanto estimo,
non vin soio, miña xoia,
que ti viñeche connigo.

¡Si souperas canto peno,
si souperas cal me afrixo
cando me acordo nas noites
daqueles teus cantariños!...
Ora en tí penso desperto,
ora en tí penso durmindo,
e sempre en tí estou pensando
coma si foses feitizo.
Seique meigallo me deche
na festa do San Martiño,
amasado cos teus dedos
nunha bola de pan trigo.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Mais non o sinto por eso,
que anque me deras martirio
por vir de ti, queridiña,
como un año recibírao.

Nada me distrai, Rosiña,
da pena que por ti siento.
De día como de noite
este meu corazonciño
contigo decote fala,
porque eu falar ben o sinto,
un falar tan amoroso
que me estremezo de oílo.
¡Ail, que estrañeza me causa
e soidás e martirio,
pois así cal el che fala,
quixera falar contigo,
cal outros tempos dichosos
dos nosos amores finos.

¡Cantas veces nos xuramos,
cando lavabas no río
o pé dun alto salgueiro,
antre risas e sospiros,
xa nunca máis separarnos,
xa nunca máis desunirnos!
Mais aqueles xuramentos,
tal como rosas de espiño,
lixerriños se espallaron
a un sopro dos ventos fríos.
Ora co mar de por medio
iadios, amantes cariños!
Nin ti me ves, nin te vexo
aló na beira do río,
naquelas crariñas noites
de folga polos domingos.
As amoriñas maduran
nas silveiras dos camiños,
nacen as froriñas brancas
por antre as canas do millo,
o río pasa que pasa,
cantan nas ponlas os xílgaros,
todo está verde e frondoso,
todo está fresco e frirido;
solo nós, Rosa, faltamos
naqueles verdes campiños.

Rosiña, dáme un consolo
para este dolor que eu sinto.
¡Ai, que os recordos me matan!
¡Ai, que acabarán connigo!
Di si inda me queres moito,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

mándamo a decir pretiño;
dime si garda-lo pano
que che din por San Benito,
que o merquei na quinta feira
por doce cartos e pico.
Dime tamén si deprendes
pola cartillas de *Cristus*
a ler como me ofreceches
para ler os meus escritos,
que en sabendo algunhas letras
depois irás traducindo.
Eu xa lle perdín o medo
a escribiduras e libros,
pois fago uns palotes netos
de que eu mesmo me adimiro,
tan grandes como fungueiros
e máis gordos, si non minto.

Adios, espresións che mando
polo burro de Camilo,
que non sei cal che dirá
estas cousas que lle esprico;
mais sabe, miña Rosiña,
rosiña de doce olido,
que si ti xa ler souperas
os palotes que eu escribo,
*escribíache unha carta
nas alas dun paxariño.*

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

A Roberto Robert redactore da *Discussion*, a quen lle gustan os contos i o gallego

- 25 -

A Roberto Robert redactore da *Discussion*, a quen lle gustan os contos i o gallego

- I -

Aló no currunchiño máis hermoso
que a luz do sol na terra alumeara,
veiga frorida e prado deleitoso
que aos campiños do Edén se acompañara;
aló onde o Sar soberbo e caudaloso
parece que se dorme e que se para
(tan maino corre antre a robreda escura),
alí naceu Vidal o sin ventura⁽¹⁾.

- II -

¡Que reposo! ¡Que luz...! ¡Que garruleiro,
brando cantar dos váreos paxariños
cando ó salir do sol polo quinteiro
douraba fontes, lagos e campiños!
¡Que libre respirar...! ¡Que placenteiro
ir e vir dos cabirtos xuntadiños!
¡Que frescas, que polidas, que galanas
iban co gando as feitas aldeanas!

- III -

Nunca o rumor do mundo corrompido,
nunca da louca sociedade as vaidades,
nin brillo dos honores fementido
foran trubar tan doces soledades.
Ceo azul, sol de amor, campo frorido,
santa paz sin remorso nin saudades,
horas que van mainiñas camiñando:
tal alí tempo e vida iban pasando.

- IV -

¡Como o ventiño da mañán pirmeiro
no seio das rosiñas se dormía,
e cal dempois toliño e rebuldeiro
polo espazo inmensísimo subía,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

e volvendo a baixar murmuradeiro
por enriba das chouzas rebulía,
nas aliñas levando o fumo leve
que en trubias ondas a subir se atreve!

- V -

¡E como ó mediodía, fasto o río,
brisas, aires, pradiños e arborado
pousaban calorosos e sin brío,
cal viaxeiro sedento e fatigado!
¡E como da serán o alento frío
de arrulos misteriosos impregnado,
con pasiño lixeiro se achegaba
i aire, río e floriñas axitaba!

- VI -

Pasiño a paso a traballada xente
dos campos ás chousiñas se volvía,
mentras no lar o pote sarpullente
cas ricas berzas a cachón fervía.
As fabas i as balocas xuntamente
co touciño sabroso nel se vía
en compañía amigabre e farturenta
que alegre, que convida e que sustenta.

- VII -

Dempois da frugal cea, ó cariñoso
resplandor do luar claro e soave,
iban gozar ó enxido de reposo
co abó, que a longa historia contar sabe.
O rosario da Virxe proveitoso
logo rezaban con asento grave,
i alma e corpo tranquilo se dormía
esperando o folgor do novo día.

- VIII -

Todo era paz e amor i augua serena,
todo era craro azul no firmamento,
nin houbo alí a soberba que envenena,
nin vano goce, nin fatal tormento,
nin louco rebuldar, nin fonda pena,
nin baixo aborrecido pensamento,
vidiña tan risoña adormentaba,
pois doce e mainamente se folgaba.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

- IX -

Naide naquel lugar probe se vira,
que uns ben i outros non mal foran vivindo,
i un que afroxa de máis i outro que estira,
fóranse acomodando e repartindo.
Ningún da negra fame a man sentira
o seu peito fortísimo oprimindo,
nomáis que a desdichada criatura
que se chamou Vidal o sin ventura.

- X -

Orfo ende que nacera, a sorte triste
déralle por herencia o desconsolo,
coa negra soledá, que ó probe asiste;
naide na terra se topou tan solo
de canto en polvo terrenal se viste
inda correndo un polo i outro polo,
que era probe e dorido antre os doridos
e afrixido antre os tristes afrixidos.

- XI -

Tiña por casa un cortelliño escuro,
tiña por leito o chan humedecido,
por cubirtor a neve e vento duro
que entraba polas fendas arresido.
Tiña o sustento escaso e mal seguro
que dan de porta en porta ó que é perdido,
que así lle din con bulra non escasa
ó que por probe neste mundo pasa.

- XII -

En jamás o infeliz decir poidera
«¡Esto que teño é meu!», que a sorte dura
n'inda por conceder lle concedera
un pouco de querer ou de ternura,
nin un pouco de amor, que donde houbera
pobreza, e soledade e desventura,
gorria, dicha e querer correndo pasan
i a entradiña da porta non traspasan.

- XIII -

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Sempre por dicha pra Vidal había
caldo e máis pan nalgún lariño alleo,
i a máis a caridá non se estendía,
que fora un mal matarlle outro deseo.
Que si a cousas mellores se afacía
i outro váreo comer i outro recreo,
traballo lle custara a bon seguro
comer dempois berciñas e pan duro.

- XIV -

Tal conta a xente corda se botaba
con parsimonia concenzuda e grave,
e refráns sabios con afán buscaba
dos que dín «Nunca des do que ben sabe.»
I o compango Vidal nunca probaba,
porque era a sobriedá santa e saudabe,
según a xente de poder decía,
anque ela ben folgaba e ben comía.

- XV -

Cando dos porcos a matanza viña
¡que amabre chamuscar nas limpas eiras
ó despertar da fresca mañanciña!...
¡Que alegre fumo antre olmos e figueiras
olendo a cocho polos aires viña!
¡Que arremangar das nenas mondongueiras!
¡Que ir e vir dende o banco hastra a cociña!
I aló no lar, ¡que fogo!, ¡que larada!,
¡que rica e que ben feita frixolada!

- XVI -

Fígado con cebola ben frixida
i unha folliña de laurel cheirosa,
que inda a un morto ben morto dera vida
de tan rica, tan tenra e tan sabrosa.
Raxo en sorsa cun cheiro que convida,
i a sangre das morcillas sustanciosa
en fregada caldeira rebotando,
a que fagan morcillas convidando.

- XVII -

Cuadro tan agradabre e farturento
por toda a vecindá se repetía
con garular, e risa, e gran contento,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

que suceso tan grande o requería.
Mais, por que lle sirvise de tormento,
solo na chouza de Vidal n'había
nin porco, nin mondongo, nin fartura,
que era todo nubrado e desventura.

- XVIII -

Nas frías pedras do seu lar sentado,
tan váreo movemento contemplaba
de negra soledade acompañado:
naide á festa do porco o convidaba,
que era probe Vidal i era olvidado,
i a presenza dun probe alí estorbaba;
por eso entre suspiros repetía:
«¡Ai, quen fora riquiño un soio día!»

- XIX -

Tales eran decote os seus desexos,
mais nunca, ¡triste sorte!, se cumprían,
e todos, todos de miseria cheos,
anos tras anos sin cesar corrían.
Xa era vello Vidal, i os duros ceos
de tan negro sufrir non se doían,
que inda o porco Vidal nunca probara
nin naide a tal festiña o convidara.

- XX -

Tal como era costume, a rica proba
veciños con veciños se trocaban
(índa hoxe esta costume se renova),
mais a Vidal, veciño non chamaban,
que fora indina mesturanza boba
ir a dar donde daiva non topaban,
e por eso Vidal, probe coitado,
nunca catou morcilla o desdichado.

- XXI -

Mais, ¡ai, pícaro mundo!, ¡mundo alevel!,
¿quen de teus pasos e revoltas fía?
¿Quen afirmar empávedo se atreve
que non se pode a noite tornar día?
¿Quen en tempo tan rápido e tan breve
ós conocidos de Vidal diría
que aquela triste homilde criatura

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

iba nadar en ondas de ventura?

- XXII -

¡I así pasou!... Que Aquel que todo mira
aló da inmensa e transparente esfera,
donde cos astros sentellantes xira,
misericordia de Vidal tivera;
o torpe olvido dos podentes vira
i a pena de Vidal compadecera,
e co seu brazo misterioso e forte
trocou dun sopro a temeraria sorte.

- XXIII -

Tal polas portas de Vidal entrara
como en campo sedento farto río,
aló de Cais harencia que envidiara
o máis encopetado señorío.
Hucha de ouro, ós seus ollos relumbrara
dándolle desvareo, e risa, e frío,
sendo tamaña a dicha que sentía,
que o corasón con ela non podía.

- XXIV -

Dempois chorou, sorreu, bicou a terra
inda polo seu pranto humedecida,
e canta dicha a humanidade encerra
verteuse do seu peito escandecida.
Logo, volvendo en si, casi se aterra
de ver ventura tan sin par cumprida,
e postrado ante Dios fervente ora
i o seu misterio portentoso adora.

- XXV -

Cumprido este deber, Vidal, reposto
de sorpresa tan grave e prasenteira,
ponse limpo, amañado e ben composto,
coa graciña de Dios por compañeira.
Cal se admira de o mirar tan posto,
cal lle di que é galán por derradeira,
i, anque calvo quedou como San Pedro,
dinlle que ten risado pelo negro.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

- XXVI -

Chámalle aquel «amigo», ¡cousa rara!,
que antes «¡Vidal!» con sorna lle desía,
i outro lle volve pracenteiro a cara
que nantronte o carís lle retorsía.
Tal miniña de velo se trubara,
tal outra xunta del se revolvía,
e seica non faltou quen lle dixera
que feito como un santo se volvera.

- XXVII -

Que é triste o rostro da mortal pobreza
que entre ximidos e dolores nace,
i hastra a hermosura ven, cando riqueza
co seu mirar risoño nos comprace;
presta o diñeiro encanto e gentilesa,
i un Dios o mesmo demo se tornase
si tomando figura de banqueiro
remexese diñeiro e máis diñeiro.

- XXVIII -

Estos misterios son... eu me confundo
i en vano os espricar me propuñera;
pero Vidal, filósofo profundo,
que anque xamáis nos libros deprendera
a conta propia deprende no mundo,
non de mudansa tal se sorprendera,
que aló no seu caletre a adiviñara
cando en ser rico con afán soñara.

- XXIX -

Por eso recibeu con cortesía
recrebos, agasaxo e comprimento,
que un tras outro homildoso lle facía,
escoria vil do humano sentimento.
El a baixesa deles comprendía,
i anque vano nin torpe pensamento
contra xentiñas tales meditaba,
forte e seria lisión darlles pensaba.

- XXX -

Unha mañán a un santo e bon suxeto
un quiño lle mercou, ¡soberbo quiño!,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

tan níveo, tan plantado e tan repleto
cal nunca o vira tal ningún veciño.
Era curto de perna, o lombo neto,
do rabo hastra a cabeza redondiño,
i o coiro tan graxento relusía
que mesmo de manteiga paresía.

- XXXI -

«¡Alabado sea Dios!», «¡Dios cho bendiga!»,
«¡San Antonio cho gardel!», así escramaban
mentras que o cocho a paso de formiga
i o seu dono Vidal serios pasaban.
A falarlle a Vidal cada un se obriga,
que ó porco xa mortíño contempraban
e n'era de perder tan bon bocado
polas mans de Vidal morto e salgado.

- XXXII -

Logo o berrido do infeliz pasente
que sofre co coitelo morte dura
fender os aires no lugar se sente,
pouco a pouco a gorxiña queda muda,
o suspiro postrer soa estredente,
a sangre corre, o matachín xa suda,
e naquel grave e quírtico momento
é o porco vida e mundo e pensamento.

- XXXIII -

O difunto alí está repantrigado,
cunha cebola na antraberta boca
(que inda parés que a come o desdichado);
pero non o chorés, que a el solo toca
dormir sono tan triste descuidado,
pois as iras do inferno non provoca,
nin groria ten nin porgatorio ardente;
el dormirá insensible eternamente.

- XXXIV -

Non cabe en si Vidal de tan contento,
o cheiriño do porco lle enlouquece,
que antre os porcos nacidos é un portento
aquele que ante seus ollos aparece.
Certa satisfacción, certo contento
no rostro dos presentes resplandece,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

que mesmo quer decir en linguax mudo:
«Este si que che é un porco repoludo!»

- XXXV -

Mais co coche Vidal soio se encerra,
mentras que a xente aturrullada mira...
Cal se pasma, cal bufa, cal se aterra,
que nunca tan naquel lugar se vira,
cal outro lle xurando eterna guerra,
das voltas que dá o mundo se admira,
pois que nunca en xamais nengún veciño
lle batera ca porta no fociño.

- XXXVI -

Era aquel un rifar desesperado,
pero Vidal o xordo se facía;
a noite enteira se pasou cerrado,
i ó arbor primeiro do seguinte día,
cun varal de morcillas ben cargado,
que a pouco de cargado se rompía,
apareceu lavado e reverendo,
a todos co seu porte sorprendendo.

- XXXVII -

El direitiño ó seu facer marchaba
con paso despacioso camiñando,
e un sorrir nos seus labios se atopaba
que antroido iba decindo ou contrabando.
Dempois, con voz que ás xentes atroaba,
foise de porta en porta perguntando:
-¿Déronlle aquí morcillas a Vidal?
-¡¡¡Aquí non!!! -¡Pois adiante co varal!

- XXXVIII -

Así as chousas corren unha por unha
i o varal inteiriño inda se vía;
que un triste *si* non respondeu ningunha
de cantas en redondo requería.
Ríndose en tanto a falsa de fertunha
con sonsa voz de bulra repetía:
-¿Déronlle aquí morcillas a Vidal?
-¡¡¡Aquí non!!! -¡Pois adiante co varal!
.....

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

- XXXIX -

Vidal morreu, i o tempo foi pasando,
braso que os duros mármorees arrasa,
antre helados escombros enterrando
do bon Vidal a solitaria casa.
Mais sempre esta historiña foi quedando;
inda hoxe mesmo por proverbio pasa,
e cando o nome de Vidal se invoca,
muda sole quedar máis dunha boca.

-Meniña, ti a máis hermosa

- 26 -

-Meniña, ti a máis hermosa
que a luz do sol alumbrara;
ti a estrela da mañanciña
que en puras tintas se baña;
ti a frol das froridas cumbres,
ti a ninfa das frescas auguas,
ti como folla do lirio
branca, pura e contristada.
¿Quen eres, fada sin nome
de tan dormentes miradas,
de tan dorida sonrisa,
de feituraña tan cándida?
¿Quisais de muller naceches
sendo tan limpa e tan casta?
¿Quisais das brisas da tarde,
quisais das brétemas vagas...
das burbulliñas dun río,
quisais dunha nube branca?
¿Ou as espumas do mare
a un raio de sol xuntadas
pousáronte ó ser da aurora
nunha cunchiña de nacra?
Mais de onde queira que seas,
tristísima pasionaria,
por ti sinto un amor puro
que pouco a pouco me mata.
Por ti, de noite e de día,
cal vaga sombra encantada,
preto do ten vivir ximo,
ximo cos ventos que pasan
facendo vibrar sonoras
sentidas cordas dun arpa,
que con ecos tembradores
dos meus amores che falan.
Mais dime: ¿por que estás muda?,
di por que estás solitaria,
di por que vives nos montes
cos paxariños que cantan,
mentras ti choras e choras
ó pé dun olmo sentada,
toda de loito cuberta,
toda cuberta de lágrimas.

-Déixame vivir nos montes,
déixame estar solitaria,
déixame cos paxariños
que en derredor de min cantan.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Déixame vestir de loito,
cuberta por tristes bágoas,
i eco de homes non escoite
nin son de armoniosas arpas,
que eses sons de amor á vida
rompen as miñas entrañas.
¡Si deles, galán, por sorte
doce consolo arrancarás
para un dor que non ten cura,
para un mal que non se acaba!
¡Si ó seu vibrar sonoro
as tombas se levantaran
i o polvo que nelas mora
volto a vivir se axitara!...
Mais, cala, galán...; non toques
as soaves cordas dun arpa
que nin dá vida ós que morren,
ni as tristes tombas levanta.
Cala, galán, cos cantares
que con pasión de amor cantas,
que os meus amores morreron
i aló antre tombas me agardan.
Para min morreu a dicha,
morreu tamén a esperanza,
cubreuse o seu de tristura
i a terra de ásperas Prantas.
Déixame vivir nos montes,
déixame estar solitaria,
déixame vestir de loito,
cuberta de amargas lágrimas.
*Que a rula que viudou,
xurou de non ser casada,
nin pousar en ramo verde
nin beber da iangua crara.*

¿Que ten o mozo?

- 27 -

- I -

¿Que ten o mozo?
¡Ai!, ¿que terá?
Ponme agora unha cara de inverno,
despois na fiada, ¡sonrisas de tall!
Quer que baile con el no muíño,
i aló pola vila, nin fala quisais...
¿Que ten o mozo?
Pois... ¿que tera?

Unhas veces, canciño de cego,
por onde en andare seguíndome vai,
nin hai sitio donde en non atope
un Bras con cirolas i os zocos na man.
¡Ai, que mociño!
¡Ai, que rapaz!

Noutro instante, ¡mirá que fachenda!...
atruxos que asombran ó mesmo lugar.
¡¡¡Brrr!!!, parece que pasa soberbo,
mandando nos homes su real maxestá.
Mociño, ¿es tolo?
¡Ai!, ¿si o serás?

Eu non podo entender, meu amore,
que airiños te levan, que airiños te tran,
nin tampouco cal xeito te cadra,
tratándose, mozo, do teu namorar.
¡Ai!, ¡Dios me libre
de ti, bon Bras!

Que no meu entender te acomparo,
ó mesiño de marzo marzal:
Pola mañán, cariña de rosas;
pola tarde, cara de can.
¡Mala xuntanza
facemos! ¡¡Ai!!

- II -

¿Que di a meiguíña,
que di a traidora?
Corazón que enloitado te crubes
cos negros desprezos que a falsa che dona,
¿por que vives sufrindo por ela?,
¿por que, namorado, de pena saloucas?

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Si ela é bonita,
ela é traidora.

Di, con mengua de min, que non sabe
que airiños me viran, veleta mal posta...
que cho digan, rapaza, os teus ollos,
que agora me chaman, dempois me desbotan.
Que anque es bonita,
eres traidora.

Si unhas veces amante che falo,
e si outras renego de ti... ¡pecadora!,
¿cales augas repousan serenas,
si o vento que as manda rebole antre as ondas?
E ti ben sabes
que es revoltosa.

Son canciño de cego en quererete...
Tal bulra merece quen ama sin conta,
pois cos zocos na man ou sin eles
ás portas do inferno seguíndote fora.
Tal estou tolo,
tal es graciosa.

¡Que de marzo marzal teño a cara!...
Quixais que así sea, mais ti, miña xoía,
tamén es cal raiola de marzo,
que agora descrube, que agora se entolda.
Iguales semos,
nena fermosa.

Castellanos de Castilla

- 28 -

*Castellanos de Castilla,
tratade ben ós gallegos,
cando van, van como rosas;
cando véná vén como negros.*

-Cando foi, iba sorrindo;
cando veu, viña morrendo
a luciña dos meus ollos,
o amantiño do meu peito.

Aquel máis que neve branco,
aquele de dozuras cheio,
aquele por quen en vivía
e sin quen vivir non quero.

Foi a Castilla por pan,
e saramagos lle deron;
déronlle fel por bebida,
peniñas por alimento.

Déronlle, en fin, canto amargo
ten a vida no seu seo...
¡Castellanos, castellanos,
tendes corazón de ferro!

¡Ai!, no meu corazonciño
xa non pode haber contento,
que está de dolor ferido,
que está de loito cuberto.

Morreu aquel que eu quería,
e para min n'hai consuelo:
solo hai para min, Castilla,
a mala lei que che teño.

Premita Dios, castellanos,
castellanos que aborrezco,
que antes os gallegos morran
que ir a pedirvos sustento.

Pois tan mal corazón tendes,
secos fillos do deserto,
que si amargo pan vos ganan,
dádesllo envolto en veneno.

Aló van, malpocadiños,
todos de esperanzas cheios,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

e volven, ¡ai!, sin ventura,
con un caudal de desprezos.

Van probes e tornan probes,
van sans e tornan enfermos,
que aunque eles son como rosas,
tratádelos como negros.

¡Castellanos de Castilla,
tendes corazón de aceiro,
alma como as penas dura,
e sin entrañas o peito!

En trós de palla sentados,
sin fundamentos, soberbos,
pensás que os nosos filliños
para servirvos naceron.

E nunca tan torpe idea,
tan criminal pensamento
coupo en máis fatuas cabezas
ni en máis fatuos sentimentos.

Que Castilla e castellanos,
todos nun montón, a eito,
non valen o que unha herbiña
destes nosos campos frescos.

Solo pezoñosas charcas
detidas no ardente suelo,
tes, Castilla, que humedezan
esos teos labios sedentos.

Que o mar deixoute olvidada
e lonxe de ti correron
as brandas auguas que traen
de prantas cen semilleiros.

Nin arbres que che den sombra,
nin sombra que preste alento...
llanura e sempre llanura,
deserto e sempre deserto...

Esto che tocou, coitada,
por herencia no universo,
¡miserable fanfarrona!...
triste heirencia foi por certo.

En verdad non hai, Castilla,
nada como ti tan feio,
que aínda mellor que Castilla,
valera decir inferno.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

¿Por que aló foches, meu ben?
¡Nunca tal houberas feito!
¡Trocar campiños frocidos
por tristes campos sin rego!

¡Trocar tan craras fontiñas,
ríos tan murmuradeiros
por seco polvo que nunca
mollan as bágoas do ceo!

Mais, ¡ai!, de onde a min te foches
sin dor do meu sentimento,
i aló a vida che quitaron,
aló a mortíña che deron.

Morreches, meu queridiño,
e para min n'hai consuelo,
que onde antes te vía, agora
xa solo unha tomba vexo.

Triste como a mesma noite,
farto de dolor o peito,
pídolle a Dios que me mate,
porque xa vivir non quero.

Mais en tanto no me mata,
castellanos que aborrezco,
hei, para vergonza vosa,
heivos de cantar xemendo:

*¡Castellanos de Castilla,
tratade ben ós gallegos;
cando van, van como rosas;
cando vén, vén como negros!*

La gaita gallega

Ventura Ruiz Aguilera

Eco nacional, 1860

A mi querido amigo D. Manuel Murguía

- I -

*Cuando la gaita gallega
el pobre gaitero toca,
no sé lo que me sucede
que el llanto a mis ojos brota.
Ver me figuro a Galicia
bella, pensativa y sola,
como amada sin su amado,
como reina sin corona.
Y aunque alegre danza entone
y dance la turba loca,
la voz del grave instrumento
suéname tan melancólica;
a mi alma revela tantas
desdichas, penas tan hondas,
que no sé deciros
si canta o si llora.*

- II -

*Recuérdame aquellos cielos,
y aquellas dulces auroras,
y aquellas verdes campiñas,
y el arrullo de sus tórtolas,
y aquellos lagos, y aquellas
montañas que al cielo tocan,
todas llenas de perfumes,
vestidas de flores todas,
donde Dios abre su mano
y sus tesoros agota,
mas, ¡ay!, como me recuerda
también que hay allí quien dobla,
en medio de la abundancia,
al hambre la frente torva,
no acierto a deciros
si canta o si llora.*

- III -

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

*Suena, y cruzan por mi espíritu
puras, risueñas y hermosas
las sombras de los cien puertos
de que Galicia es señora.
Y lentamente pasando,
como ciudades que flotan,
van sus cien naves soberbias
al ronco son de las olas;
mas, ¡ay!, como en ellas veo,
con el oro de sus costas,
sus tiernos hijos desnudos
que miran tristes a Europa,
pidiendo su pan amargo
a la América remota,
no acierto a deciros
si canta o si llora.*

- IV -

*¡Pobre Galicia!... Tus hijos
huyen de ti o te los roban,
llenando de íntima pena
tus entrañas amorosas.
Y como a parias malditos,
y como a tribus de ilotas
que llevasen en el rostro
sello de infamia o deshonra,
¡ay!, la patria los olvida,
la patria los abandona,
y la miseria y la muerte
en su hogar desierto moran.
Por eso, aunque en son de fiesta
la gaita gallega se oiga,
no acierto a deciros
si canta o si llora.*

- V -

*¡Espera, Galicia, espera!
Lleva la cruz que te agobia,
regando con sangre y lágrimas
esa vía dolorosa.
¡Tendrás sed!... Hiel y vinagre
te darán con mano pródiga,
y, con corona de espinas,
cetro de caña por mofa;
pero los tiempos se acercan,
y cuando suene tu hora,
feliz subirás y grande
a la cumbre de la gloria.*

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

*Hoy si la gaita gallega
el pobre gaitero toca,
no acierto a deciros
si canta o si llora.*

A gaita gallega

Resposta

Ao eminente poeta D. Ventura Ruiç de Aguilera

- I -

Cando este cantar, poeta,
na lira xemendo entonas,
non sei o que por min pasa
que as lagrimiñas me afogan,
que ante de min cruzar vexo
a Virgen-mártir que invocas,
cos pes cravados de espiñas
cas mans cubertas de rosas.
En vano a gaita tocando
unha alborada de goria
sons polos aires espalla
que cán nas tembrantes ondas.
En vano baila contenta
nas eiras a turba louca,
que aqueles sons, tal me afrixen,
cousas tan tristes me contan,
que eu podo decirche:
Non canta, que chora.

- II -

Vexo contigo estos ceos,
vexo estas brancas auroras,
vexo estes campos froridos
donde se arrullan as pombas,
i estas montañas xigantes
que aló cas nubes se tocan
cubertas de verdes pinos
e de froliñas cheirosas.
Vexo esta terra bendita
donde o ben de Dios rebota
e donde anxiños hermosos
tecen brillantes coroas.
Mas, ¡ai!, como tamén vexo
pasar macilentas sombras,
grilos de ferro arrastrando
antre sorrisas de mofa,
anque mimosa gaitiña
toque alborada de goria,
eu podo decirche:

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Non canta, que chora.

- III -

Falas, i o meu pensamento
mira pasar temerosas
as sombras deses cen portos
que ó pé das ondiñas moran,
e pouco a pouco marchando
fráxiles, tristes e soias,
vagar as naves soberbas
aló nunha mar traidora.
I, ¡ai!, como nelas navegan
os fillos das nosas costas
con rumbo a América infanda
que a morte co pan lles dona,
desnudos pedindo en vano
á patria misericordia,
anque contenta a gaitiña
o probe gaiteiro toca,
eu podo decirche:
Non canta, que chora.

- IV -

Probe Galicia, non debes
chamarte nunca española,
que España de ti se olvida
cando eres, ¡ai!, tan hermosa.
Cal si na infamia naceras,
torpe, de ti se avergonza,
i a nai que un fillo despreza
nai sin corazón se noma.
Naide por que te levantes
che alarga a man bondadosa;
naide os teus prantos erixuga,
i homilde choras e choras.
Galicia, ti non tes patria,
ti vives no mundo soía,
i a prole fecunda túa
se espalla en errantes hordas,
mentras triste e solitaria
tendida na verde alfombra
ó mar esperanzas pides,
de Dios a esperanza imploras.
Por eso anque en son de festa
alegre á gaitiña se oia,
eu podo decirche:
Non canta, que chora.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

- V -

«Espera, Galicia, espera»
¡Canto este grito consola!
Páguecho Dios, bon poeta,
mais é unha esperanza louca;
que antes de que os tempos cheguen
de dicha tan venturosa,
antes que Galicia suba
ca cruz que o seu lombo agobia
aquele difícil camiño
que ó pé dos abismos toca,
quisais, cansada e sedenta,
quisais que de angustias morra.
Págueche Dios, bon poeta,
esa esperanza de gloria,
que de teu peito surxindo,
á Virgen-mártir coroa,
i esta a recompensa sea
de amargas penas tan fondas.
Págueche este cantar triste
que as nosas tristezas conta,
que soio ti... ¡ti entre tantos!,
das nosas mágoas se acorda.
¡Dina voluntad dun xenio,
alma pura e xenerosa!
E cando a gaita gallega
aló nas Castillas oias,
ó teu corazón pregunta,
verás que che di en resposta
que a gaita gallega:
Non canta, que chora.

-Vente, rapasa

- 29 -

- I -

-Vente, rapasa,
vente, miniña,
vente a lavar
no pilón da fontaña.

Vente, Minguíño,
Minguíño, vente;
douche si non
polo demo do dente.

¡Que augua tan limpa!
¡Que rica frescura!
Vente a lavar
que é un primor, criatura.

Válganos Dios,
que si auguiña n'houbera,
lama este corpo
mortal se volvera.

Vinde a lavarvos,
andá lixeiriños,
a cara pirmeiro,
dimpois os peños.

¡Ai!, ¡que miniña!
¡Que nena preciosa!
dempois de lavada
parese unha rosa.

I este miniño
que teño no colo,
dempois de lavado
parece un repolo.

¡Ai!, ¡que tan cuco!
¡Ai!, ¡que santiño!
Ven ós meus brazos
dareiche un biquiño.

¡Olliños de grolla!
¡Cariña de meiga!
¡Apértame ben,
corazón de manteiga!

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Corre, corre
a que Antona te peite,
corre, daráche
unha cunca de leite.

Corre, corre
a teu pai, Mariquiña,
que come cebola
con pan e sardiña.

- II -

-¡Válgate Dios
que inda os figos son duros!
¡Mais, que fartiña
en estando maduros!

El e mais eu
i a comadre de abaixo
hemos de ter
que alargar o refaixo.

Rica figueira,
que Dios te bendiga,
que hasme, abofé,
de fartar a barriga.

¡Je!, o dos ovos
que vas de camiño,
¿cantas duciñas
topache no niño?

¡Unha no máis!
¡No me teño ca risa!
Ese éche un conto
que vai para a misa.

Dáme acá seis,
que un fricol che faría,
que ó mesmo rei
que envidiar lle daría.

Xa que non qués,
no camiño che colla
vento de vira
cun saco de molla.

- III -

-¡Turra, turra,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Xan, pola burral
Mira que Pedro
a cadela che apurra.

¡Ai, desdichada
de min, que a vexo
fincarche o colmillo
no triste pelexo!

¡Diancre de Xan
que non corre nin toa!
Ben haia, amén,
quen os ósos che roa.

¡Churras!, ¡churras!
¡Churriñas!, ¡churras!
Cas-qui-tó,
que escorrenta-las burras.

Pica, pica,
suriña, pica,
lévalle un gran
ó teu fillo na bica.

Marcha, can,
a ladrar ó palleiro,
¡sei que che agrada
o demoro do cheiro!

¡Vaiche co can,
que o peixiño lle gusta!
Mais a teu dono
o diñeiro lle custa.

¡Gachi!, ¡gachi!
¡Que dencho de gato!
¡Como se farta
no prebe do prato!

¡Inda reventes,
larpeiro rabudo!
¡Que inda na gorxa
che aperten un nudo!

Truca, perico,
no gato rabelo
hastra deixalo
quedar sin un pelo.

Que eu, si outra vez
o camiño me atranca,
hei de romperlle

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

no lombo unha tranca.

¡Malo daquel
que non sabe de misa,
nin entra na igrexa
nin gasta camisa!

¡Ai!, que galiña
saltou no valado!
¡Sei que quer vir
a comer de prestado!

*Isca de abí,
galiña maldita,
isca de abí,
non me mate-la Pita.*

*Isca de abí,
galiña ladrona,
isca de abí
pra cás túa dona.*

Cando a luniña aparece

- 30 -

Cando a luniña aparece
i o sol nos mares se esconde,
todo é silencio nos campos,
todo na ribeira dorme.
Quedan as veigas sin xente,
sin ovelliñas os montes,
a fonte sin rosas vivas,
os árbores sin cantores.
Medroso o vento que pasa
os pinos xigantes move,
i á voz que levanta triste,
outra máis triste responde.
Son as campanas que tocan,
que tocan en sons de morte,
i ó corazón din: N'olvides
ós que para sempre dormen.

¡Que triste! ¡Que hora tan triste
aquela en que o sol se esconde,
en que as estrelliñas pálidas
tímidamente relosen!
Aló as montañas confusas
de espesas niebras se croben,
i a casa branca en que el vive
en sombra espesa se envolve.
En vano miro e máis miro,
que os velos da negra noite
entre ela i os meus olliños
traidoramente se poñen.

¿Que fas ti mentras, meu ben?
Dime donde estás, en donde,
que te aspero e nunca chegas,
que te chamo e non respondes.
¿Morreches, meu queridiño?
¿O mar sin fondo tragoute?
¿Leváronte as ondas feras
ou te perdeches nos montes?
Vou perguntando ós airiños,
vou perguntando ós pastores,
ás verdes ondas pergunto
e ninguén ¡ai! me responde.
Os aires mudiños pasan,
os pastoriños non me oien,
i as xordas ondas fervendo
contra os penedos se rompen.

Mais ti non morreche, ingrato,
nin te perdeches nos montes;

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

ti quisais mentras que eu peno,
dos meus pesares te goces.
¡Coitada de min! ¡Coitada!
Que este meu peitiño nobre
foi para ti deble xunco
que ó menor vento se torce.
¡I en recompensa ti olvídasme!
Dasme fel, e dasme a morte...
¡Que este é o pago, desdichada,
que á que ben quer dan os homes!
Mais ¡que importa! ben te quixen...
Querreite sempre... Así cómpre
a quen con grande firmesa,
vidiña i alma entregouche.
*Abí tes o meu corazón,
si o queres matar ben podes,
pero como estás ti dentro,
tamén si ti o matas, morres.*

Si a vernos, Marica, nantronte viñeras

- 31 -

- I -

Si a vernos, Marica, nantronte viñeras
á festa do Seixo na beira do mar,
ti riras, Marica, cal nunca te riches
debaixo dos pinos do verde pinar.

Á sombra dos pinos, Marica, ¡que cousas
chistosas pasaron!, ¡que rir toleirón!
Relouca de arriba, relouca de abaixo,
iñamos, viñamos i o bombo... ¡pon!.... ¡pon!

As cóchegas brandas, as loitas alegres,
os berros, os brincos, os contos sin fel,
todiños peneques, alegres todiños....
I a nosa señora detrás do tonel.

- II -

¡Coitada!, ¡que festa brandida perdeche!...
Cantaras, beberas, dormiras, i así
nun feixe miraras rolar xuntamente
mociños e vellos de aquí para alí.

Coa vista trubada, cos ollos dormentes,
sorrindo, comendo, pifando e aínda máis,
¡que apertos, que olladas tan chuscas trocaban
as nenas de xenio cos mozos de Cais!

Debaixo dos ricos pareaugas de seda
que abertos formaban tamaño rodel,
todiños chispados, ¡que cousas decían!
I a nosa señora detrás do tonel.

- III -

Mais ela decote tan grave e soberba,
tan fina de oído, tan curta de mans,
xordiña quedara, falando por sete,
con probes e ricos, con porcos e cans.

Meu amo folgado de tanta largueza,
que n'era costume na dona tal ver,
tamén ¡miña xoia! saltando da burra,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

¡pin!, ¡pan!, río arriba botouse a correr.

I a dona sorría con ollo entraberto,
comendo castañas e viño con mel...
¡Que festa, Marical!... Todiños peneques...
I a nosa señora detrás do tonel.

Como chove miudiño

- 32 -

*Como chove miudiño,
como miudiño chove;
como chove miudiño
pola banda de Laiño,
pola banda de Lestrove.*

¡Como a triste branca nube
truba o sol que inquieto aluma,
cal o crube i o descrube,
pasa, torna, volve e sube,
enrisada branca pruma!

Xa, dempois, lonxe espallada
polos aires fuxitivos,
desteñida, sombrisada,
nos espazos desatada,
cae brillando en raios vivos.

Misteriosa regadeira
fino orballo no chan pousa
con feitiña curvadeira,
remollando na ribeira
frol por frol, chousa por chousa.

Semellando leve gasa
que sutil o vento move,
en frotantes ondas pasa
refrescando canto abrasa,
o que o sol ardente crobe.

¡Como chove miudiño
polas veigas de Campaña!
¡Cal se enxugan de camiño
os herbales de Laiño!
¡Como a Ponte en sol se baña!

Para Caldas todo é escuro,
ceo azul lose na Adina,
trasparente, limpo e puro;
da Arretén no monte duro
nube corre pelegrina.

Triste vai, que á terra toca
xa cos pés de branca neve,
xa ca fina fresca boca;
triste vai, que ós ceos invoca
i a bicar o chan se atreve.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Triste vai cando se abate
vaporosa, soia e muda,
cando maina as alas bate
como un corazón que late
ferido por pena ruda.

Tal maxino a sombra triste
de mi maa, soia vagando
nas esferas onde existe;
que ir á gloria se resiste,
polos que quixo agardando.

Vexo o Souto en parda sombra
envolvendo o seu ramaxe,
que por bon, do Rei se nombra,
donde fero o vento asombra,
roxé e estala de coraxe.

I o Palacio, serio e grave,
¡canto en pura luz se baña!
Tal parés pesada nave
que volver ó mar non sabe,
se encallou na fresca braña.

Vexo Valga á beira hermosa
dun camiño todo prata,
casta virxe candorosa,
sentadiña en chan de rosa,
vestidiña de escalrata.

A San Lois vexo brillando
bañado por tintas puras,
sol e sombras amostrando,
en reposo contemprando
montes, auguas e verduras.

I a Padrón, ponliña verde,
fada branca ó pé dun río,
froita en frol da que eu quixerde,
lonxe miro que se perde
baixo un manto de resío.

¡Que inchadiña branca vela
antre os millos corre soa,
misteriosa pura estrela!
Dille o vento en torno dela:
«Palomiña, ¡voal, ¡voal!»

Faille arrola a branda ría
cun remanso mormuxante,
que nás da arboleda umbría

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

baixo un toldo de alegría,
ó calor dun sol amante.

¡Sol de Italia, sol de amore...!
¿Ti paisax mellor alumas?
¿Ti máis rosas, máis verdore,
mellor ceu, máis soave core
ves do golfo antre as espumas?

¡Sol de Italia, eu non sospiro
por sentirte ardente raio!
Que outro sol temprado miro;
docemente aquí respiro
nun perene, eterno maio.

Nesta terra tal encanto
se respira... Triste ou probe,
rico ou farto de querbanto,
¡se encariña nela tanto
quen baixo o seu ceu se crobel!...

Os que son nela nacidos,
os que son dela mimados,
lonxe dela están doridos
porque van de amor feridos
por quen fono amamantados.

Polos fillos a nai tira,
xorda, triste, plañideira,
xeme, chora, e mais sospira,
e non para, hastra que os mira
ben chegar por derradeira.

¡Probe nai, canto te quero!
¡Nai tamén, ¡ai!, da nai miña!
O teu chan de amor prefiero,
a canto hai grande ou severo
en toda a terra xuntiña.

¿Como non si ora estou vendo,
nun paisax de prata e rosas,
canto a vida foi querendo,
cos meus ollos remexendo
memoriñas cariñosas?

¡Bosques, casa, sepulturas,
campanarios e campanas
con sons vagos de dozuras
que despertan, ¡ai!, ternuras
que en jamás podrán ser vanas!

Elas fono as que tocaron

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

cando os meus alí naceron;
elas fono as que choraron,
elas fono as que dobraron
cando os meus avós morreron.

Elas fono as que alegríñas
me chamaban mainamente
nas douradas mañanciñas,
de mi maa cas cantiguiñas
i os biquiños xuntamente.

Inda vexo onde xogaba
cas meniñas que eu quería,
o enxidiño onde folgaba,
os rosales que coidaba
i a fontíña onde bebía.

Vexo a rúa solitaria
que en paz baña un sol sereno,
sin que a trube man contraria,
igual sempre, nunca varia,
veiga llana en campo ameno.

E tamén vexo enloitada
da Arretén a casa nobre,
donde a miña nai foi nada,
cal viudiña abandonada
que cai triste ó pé dun robre.

Alí está, sombra perdida,
vos sin son, corpo sin alma,
amazona mal ferida
que ó sentir que perde a vida
se adormece en xorda calma.

Casa grande lle chamaban
noutro tempo venturoso,
cando os probes a improraban,
e fartiños se quentaban
ó seu lume cariñoso.

Casa grande, cando un santo
venerable cabaleiro⁽²⁾
con tranquilo, nobre encanto,
baixo os priegues do seu manto
cobexaba ó perdiouseiro.

Cando os cantos na capilla
da *Gran casa* resoaban
con fervor e fe sensilla,
rico fruto da semilla
que os varóns santos sembraban.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Ora todo silencioso
causa alí medo e pavura,
mora espírito temeroso
nos salóns onde o reposo
fixo un niño ca tristura.

Risas, cantos, armonía,
brandas músicas, contento,
festas, dansas, alegría,
se trocou na triste e fría,
xorda vos do forte vento.

No gran patio as herbas crecen
vigorosas sin coidado,
i as silveiras que frorecen
no seu tempo fruto ofrecen
ós meniños sazonado.

I ante aquel silencio mudo
que a trubar naide alí chega,
antre aquel ¡*xa fun!* tan rudo,
vese inteiro un nobre escudo
que a desir *non son* se nega.

Craros timbres mostra ufano
cun soberbo casco airoso...
mais detrás dun *son* tan vano
vese o probe orgullo humano,
homillado e polvoroso.

Tras da calada visera,
que hai uns ollos feridores
que nos miran, se dixera;
que nons din: todo é quimera
neste mundo de dolores.

¡*Casa grande!*, ¡triste casa!,
quen de aquí tan soía miro
parda, escura, triste masa,
¡*casa grande!*, pasa, pasa...
Tí xa n'es más que un suspiro.

Meus avós, ¡ai!, xa morreron,
os demais te abandonaron,
os teus lustros pereceron,
i os que millor te quixeron,
tamén de ti se apartaron.

Mes tras mes, pedra tras pedra,
ti te irás desmoronando
ceñida por sintas de hedra,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

mentras que outra forte medra,
que así o mundo vai rolando.

¡Mais que lus, que colorido
nos espazos se dilata!
Luce o sol descolorido
i arco de iris xa nacido
longa sinta se desata.

*Como chove miudiño,
como miudiño chove;
como chove miudiño
pola banda de Laiño,
pola banda de Lestrove.*

Miña Santa Margarida

- 33 -

Miña Santa Margarida,
¿con quen te hei de comparare?
Coma ti non vin ningunha,
nin na terra nin no mare.

Coma ti, Santa bendita,
tan garrida e tan presiosa,
nin brilou ningunha estrela,
nin se abreu ningunha rosa.

Nin luceiro, nin diamante,
nin luniña trasparente,
luz verteu máis cariñosa
que o teu rostro relucente.

Nin as froles do xílmendro,
nin a rosa purpurina,
nin as neves da montaña,
nin fulgor da mañanciña;

nin alegre sol dourado,
nin corrente de augua pura,
miña Santa Margarida,
che asemella en hermosura.

¿Con quen te hei de comparare,
miña Santa Margarida,
si ti foche anxel de amore
polos anxes escollida?

Solo a Virxe é máis hermosa
que eres ti, bendita Santa,
i o teu rostro pegrino
ó temido demo espanta.

De ti vivo namorada,
en ti penso con fervore,
que eu ben sei que che contenta
este puro e santo amore.

¡Quen poidera...! ¡Quen poidera
xunta ti vivir segura,
manantial que mel derrama,
pura fonte de ternura!

Onda ti, lonxe do mundo,
tan feliz me acobexara

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

que en jamáis o pracer vano
este meu mirar tornara.

Que no monte onda ti moras
tan bon aire se respira,
que o que máis do mundo foxe
solo alí por Dios suspira.

*Miña Santa Margarida,
miña Margarida santa,
tendes a casa no monte,
donde o paxariño canta.*

Alborada

- 34 -

Alborada⁽³⁾

- I -

Vaite noi-
te-vai fuxin-
do-Vente auro-
ra-vente abrin-
do-co teu ros-
tro-que sorrin-
do-¡¡¡a sombra espanta!!!

¡Canta,
paxariño can-
ta-de ponliña en pon-
la-que o sol se levan-
ta-polo monte ver-
de-polo verde mon-
te-alegando as her-
bas-alegando as fon-
tes!...

¡Canta, paxariño alegre,
canta!
Canta porque o millo medre.
¡Canta!
Canta porque a luz te escoite.
¡Canta!
Canta que fuxeu a noite.

Noite escura
logo ven,
e moito dura
co seu manto
de tristura,
con meigallos
e temores,
agoreira
de dolores,
agarimo
de pesares,
cubridora
en todo mal,
¡sal!...

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Que a auroriña
o ceu colora
cuns arbores
que namora,
cun sembrante
de ouro e prata
teñidiño
de escalrata.
Cuns vestidos
de diamante
que lle borda
o sol amante
antre as ondas
de cristal.

¡Sal!
Señora en todo mal,
que o sol
xa brila
nas cunchiñas do areal,
que a luz
do día
viste a terra de alegría,
que o sol
derrete con amor a escarcha fría.

- II -

Branca auro-
ra-ven chegan-
do-i ás porti-
ñas-vaí chaman-
do-dos que dor-
men-esperan-
do-jo teu folgor!...

Cor...
de alba hermosa
lles estende
nos vidriños
cariñosa,
donde o sol
tamén suspende,
cando aló
no mar se tende
de fogax
larada viva,
depois leve,
fuxitiva,
triste, vago
resprandor.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Cantor
dos aires,
paxariño alegre,
canta,
canta porque o millo medre.

Cantor
da aurora,
alegre namorado,
ás meniñas dille
que xa sal o sol dourado;

que o gaitero,
ben lavado,
ben vestido,
ben peitado,
da gaitiña
acompañado
já porta está!...
Xa!...

Se espicando
que te esprica,
repinica,
repinica
na alborada
ben amada
das meniñas
cantadeiras,
bailadoras,
rebuldeiras;
das velliñas
alegrías,
das que saben
ben ruar.

¡Arriba
todas, rapaciñas do lugar!,
que o sol
i a aurora xa vos vén a despertar.
¡Arriba!
¡Arriba, toleirona mocidad!,
que atru-
xaremos-cantaremos o *¡¡¡ala...lá!!!*...

Eu cantar, cantar, cantei

- 35 -

*Eu cantar, cantar, cantei,
a grasia non era moita,
que nunca (delo me pesa)
fun eu meniña grasiosa.
Cantei como mal sabía
dándolle reviravoltas,
cal fan aqués que non saben
direitamente unha cousa.
Pero dempois paseniño,
i un pouco máis alto agora,
fun botando as miñas cántigas
como quen non quer a cousa.
Eu ben quixera, é verdade,
que máis boniteiras foran;
eu ben quixera que nelas
bailase o sol cas palomas,
as brandas auguas ca luz
i os aires mainos cas rosas;
que nelas craras se visen
a espuma das verdes ondas,
do ceu as brancas estrelas,
da terra as prantas hermosas,
as niebras de cor sombrero
que aló nas montañas rolan,
os berros do triste moucho,
as campaniñas que dobran,
a primadera que ríe
i os paxariños que voan.
Canta que te canta, mentras
os corazóns tristes choran.
Esto e inda máis, eu quixera
desir con lingua grasiosa;
mais donde a grasia me falta
o sentimento me sobra,
anque este tampouco abasta
para espricar certas cousas,
que a veces por fora un canta
mentras que por dentro un chora.
Non me espriquei cal quixera
pois son de espricansa pouca;
si grasia en cantar non teño
o amor da patria me afoga.
*Eu cantar, cantar, cantei,
a grasia non era moita.*
¡Mais que faser, desdichada,
si non nacín máis grasiosa!*

Sábado á noite

- 36 -

Sábado á noite

Marica pilla a roca.

-Ña muller, pilla esa roca
e déixate de ir á misa,
pensa que non téscamisa
e fía unha mazaroca.

-Luns das almas, meu homiño,
déixame garda-lo día;
se eu fiare, ¿que diría
no outro mundo meu paiciño?
Pois... martes de San Antonio
tampouco hei de traballare,
pra que o santo me librare
das tentazós do demonio.
Miércoles... ¡Non digo eu!
O home de Nosa Señora,
San Xusé... de fiar hora
non me quisera no ceu.
¡E xueves...! N-hai que falar:
¡Santísimo Sacramento!
Con todo comedimento

o día che hei de gardar.
¡I o viernes! ¿Recordazón
da agonía de Xesús?
Pasareino ó pé da crus,
maxinando na Pasión.
E ti, benaventurado
sábado da Virxen santa,
quen túa festa crebanta
debe estar excomungado.
Mais, dende as doce hastra a unha
antre o sábado e o domingo,
tráeme acá esa roca, Mingo,
que esa n-é falta ningunha.
¡Se viras como o resío
me entra por antre os farrapos!
Acóchame co ese trapos,
que estou tembrando de frío.
-Non vexo trapos nin toldo
con que te poida tapare,
arrímate o pé do lare
ou métete antre o rescoldo.
-Seica teño calentura...
¡Bruu!, seica vou morrer.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

-Non te afrixas, ña mullere,
que che irei cata-lo cura.
-Mais quisera un cubirtore;
sinto callofríos... tantos...
-Pois que te cochen os santos,
que n-hai cuberta millore.
Folgaches noites e dias
só por ilos a bicare,
e débenche hora cochare
nas túas postrimeirías.

Deste modo *Xan sin Terra*
coa súa muller falaba,
cando ven que se quedaba,
¡malpocado!, feita terra;
e cuns codesos tapándolle
o triste coiro desnudo,
díxolle entonces (eu dudo
si chorando, si cantándolle):

*Ei ti, miña gardadora
dos días santos e das festas,
¡como che relosen hora
as carnes por antre as xestas!*

-Compadre, desde un vai vello

- 37 -

-Compadre, desde un vai vello
o mesmo sol lle fai frío,
cada regueiro élle un río,
un boi cada escarabello.
Pésame o lombo que pasma,
pero que inda Dios me leve
¡se é que non teño unha sede
que me fai volve-la iasma!
E ben, xa que estamos preto
de ña casa... ¡Compadriño,
vinde proba-lo meu viño
e botaremos un neto!...
-¡Entra ti diante! -¡Non! -Si.
Ti que és máis vello. -¡Cal mentes!
-Pois que cho digan os dentes.
-Teño máis moas que ti.
Mais entrémo-los dous xuntos
e acabouse o *del-con-dela*;
mide seis netos, Manoela,
que traio enxóito-los untos;
enche o xerro do canteiro,
e non enchas co da Ulla
que é tan sóo pra meter bulla
senón co aquel do Ribeiro.
.....
¡Coló, coló! -Ben nos preste,
porque sin estos consolos
andivéramos máis solos
os vellos do que anda a peste.
-¡Ten un piquiño! -¡Que noria!
Con pique ou non, compadriño,
depois de Dios, ¡viva o viño!
-¿E haberá viño na goria?
¡Coló, coló! -¡Cousa boa!
¡Cólase como xarabe!
-Meu compadre, o que ben sabe
corre sin trigo nin broa.
-O viño de quente pasa,
mais é mellor o que eu teño.
-¿Como que? -A probalo, deño,
vas vir hora á miña casa.
-Eso pouco a pouco, amigo.
¡Mellor que o meu non o paso!
-Pois botemos outro vaso
e veno a probar conmigo.
-Dis ben. ¡Ñas pernas... arriba!
Peito xa estás calentado;

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

podemos un punteado
bailar cun pé nunha criba.
-Que non che me leve o deño...
¿El andamos ou n-andamos?
Unha vez paréz que vamos
í outras maxino que veño.
-Déixate de eso, Farruco,
que eu vou coma unha pedrada,
e inda así nesta escampada
seica oirei canta-lo cuco.
-Nono penses que abofellas
xa á miña porta chegamos,
mais ten tino, porque entramos
no cortollo das ovellas.
-¡Mentes...; eu vou indo a fío
cara a bodega, larpeiro!
-Mais déixame entrar primeiro,
que me fai mal o resío.
-Vállame Santa Lusía...
Todo o vexo tan trubado;
dime aquí, de reservado:
¿É de noite ou é de día?
-¡Se o sei que bote máis canas!
Pero, en secreto cho digo,
deste non ver, meu amigo,
deben ter culpa as pestanas.
Ora séntate e bebamos;
¡teño unha sede!... -¡Eh!, ¿qué tal?
-Se non me fixese mal...
-¡Mal! ¿Tan fortes coma estamos?
Sabe que gorecha... pois
¿Esprícome...? -¡Por sabido!
-O bebido, vai bebido
e se un quer máis... hastra Angrois.
-¡É que este teu viño!, ¡deño!...
É do que un pode beber
pero, compadre, a meu ver
éche mellor o que eu teño.
-¡N-é verdá eso!... -¿Que non?
Tornas hora a vir connigo
e dime, se és meu amigo,
se non é moito más bon.
-¡Poida!...; mais á túa bodega
dime cando chegaremos,
teño una sede dos demos...
E mais penso que lostrega.
-O que hai, meu compañeiriño,
non son lóstregos nin rollos;
é que tes lume nos ollos
e a gorxa pídeche viño.
¡Ei!, move esos pés lixeiro,
que estamos ó pé da pipa,

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

e bebe, que di Filipa
que a sede avolve o calleiro.
-¡Jeén...! Dio-lo pague que é forte;
bebín canto me botache;
tés un viño que... carache,
fai resucita-la morte.
-¿E logo sí? ¡Ña, que deño!
Nin o dun padre benito.
-¡É bon, mais o dito, dito:
Inda é mellor o que eu teño!

.....
E indo e vindo no camiño
tanto os compadres bebendo
que nunca en xamás volveno
a probar augua nin vino.
Co ventre como unha uva
tras de tanta e tanta proba,
levánonos para a cova
dende o mesmo pé da cuba.

CANTARES GALLEGOS ROSALÍA DE CASTRO

Edición dixital a partir de Vigo, Impta. de J. Compañel, 1863, cotexada coa de Manuel Arroyo Stephens (Obras completas, Madrid, Fundación José Antonio Castro, 1993, t. I, pp. 483-641).
Tomada de <http://www.letrasgalegas.org/>